

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE TRAVMATİK
YAŞANTILAR, TRAVMA SONRASI STRES
BELİRTİLERİ, YASAL YOLLARA BAŞVURU
TERCİHLERİ VE ADİL DÜNYA İNANCI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Gökçe BAYKUZU

**DİSİPLİNLERARASI ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Gürol CANTÜRK**

2016 - ANKARA

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE TRAVMATİK
YAŞANTILAR, TRAVMA SONRASI STRES
BELİRTİLERİ, YASAL YOLLARA BAŞVURU
TERCİHLERİ VE ADİL DÜNYA İNANCI
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Gökçe BAYKUZU

**DİSİPLİNLERARASI ADLİ BİLİMLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Gürol CANTÜRK**

2016 - ANKARA

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan deneysel çalışma/araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir. Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Gökçe Baykuzu

Tarih:

İmza:

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı
Adli Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programında

Gökçe BAYKUZU tarafından hazırlanan

“Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Yasal
Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki” adlı tez çalışması
aşağıdaki jüri tarafından **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak
OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

12.01.2016

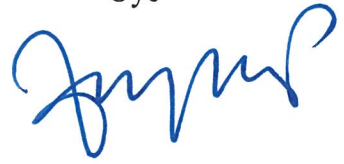

Prof. Dr. Aslıhan AVCI
Ankara Ü. Tıp Fakültesi
Jüri Başkanı

Prof. Dr. Gürol CANTÜRK
Ankara Ü. Tıp Fakültesi
Üye

Yrd.Doç.Dr.Gülistan Zeynep GÜLÇAT
Ufuk.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Prof.Dr.K.Zafer KARAER
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No:
Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
İçindekiler	iv
Önsöz	vi
Çizelgeler	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Travmatik Yaşantıya Verilen Tepkiler	2
1.1.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğunu Açıklamaya İlişkin Kuramlar	10
1.1.1.1. Ehlers ve Clark'ın Bilişsel Modeli	10
1.1.1.2. İkili Temsil Kuramı	11
1.2. Adil Dünya İnancı	12
1.3. Yasal Yollara Başvuru Tercihleri	17
1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi	19
2. GEREÇ VE YÖNTEM	21
2.1. Katılımcılar	21
2.2. Veri Toplama Araçları	23
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	23
2.2.2. Yaşam Olayları Kontrol Listesi	23
2.2.3. Yasal Yollara Başvuru Tercihleri	23
2.2.4. Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği	24
2.2.5. Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (Personal - General Belief in a Just World Scale)	25
2.3. İşlem	26
3. BULGULAR	27
3.1. Travmatik Yaşantısı Olan Katılımcıların Yasal Yollara Başvuru Tercihlerine İlişkin Frekans Analizi	27

3.2. Travmatik Yaşantısı Olan ve Travmatik Yaşantısı Olmayan Katılımcıların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması	30
3.3. Travma Sonrası Stres Belirtileri Düşük ve Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek Olan Grupların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması	31
3.4. Regresyon Analizi Sonuçları	32
4. TARTIŞMA	35
4.1. Yasal Yollara Başvuru Tercihlerine İlişkin Yapılan Frekans Analizinin Tartışılması	35
4.2. Travmatik Yaşantısı Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinde Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması	36
4.3. Travmatik Yaşantısı Olan Üniversite Öğrencilerinde Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek ve Düşük Olan Grup Arasında Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılmasına ve Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması	37
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	39
ÖZET	40
ABSTRACT	41
KAYNAKLAR	42
EKLER	46
EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu	46
EK-2: Demografik Bilgi Formu	47
EK-3: Yaşam Olayları Kontrol Listesi	48
EK-4: Yasal Yollara Başvuru Tercihleri	49
EK-5: Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği	50
EK-6: Adil Dünya İnancı Ölçeği	53
EK- 7: Etik Kurul Kararı	54
ÖZGEÇMİŞ	56

ÖNSÖZ

Travmatik yaşantılar insanların gündelik yaşantılarını sekteye uğratmakta ve dünyaya ilişkin temel inançlarını sarsmaktadır. Bu araştırmanın amacı kapsamında, travmatik yaşantıların üniversite öğrencilerinde adil dünya inancını nasıl etkilediği ve yasal yollara başvuru tercihlerinin ne şekilde olduğu incelenmektedir. Bu çalışmanın, bu konuda yapılan araştırmaların azlığı nedeniyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmalarına katkıları ve veri toplama aşamasındaki özverili destekleri için Ankara Üniversitesi Disiplinler arası Adli Bilimler Enstitüsü Müdürü Sayın **Prof. Dr. Aslıhan AVCI**'ya,

Tez çalışma sürecimde bana yol gösteren ve katkıda bulunan danışman hocam Sayın **Prof. Dr. Gürol CANTÜRK**'e,

Çok değerli fikirleri ve katkıları için tez jüri üyem değerli hocam Sayın **Yrd. Doç. Dr. Gülistan Zeynep GÜLÇAT**'a ve Sayın **Doç. Dr. Hatice DEMİRBAŞ**'a,

İhtiyaç duyduğum her an tüm sabrıyla ve yılmadan bütün sorularımı cevaplandıran değerli hocam **Dr. Dilek KAYA AKYÜZLÜ**'ye,

İstatistikî bilgisiyle ve her daim yapıcı yorumlarıyla bu tezin gelişmesine katkıda bulunan Sayın hocam **İbrahim YİĞİT**'e,

Tezin hukukla ilgili bütün bölümlerinde yardımına koşan canım arkadaşım **Şirin KOÇAK GÜNDÜZ**'e,

Tüm yardımları, destekleri ve dostlukları için **Melike CEYLAN, Hilal KAYA, Merve KOÇAK** ve **Merve VATANSEVER**'e,

Her daim koşulsuz destekleri ve sonsuz sevgileriyle hep kalbimde hissettiğim Babam **Tunç Uygur BAYKUZU** ve Annem **Fehiman YÜCEL**'e

Enerjisi, huzuru ve sevgisi için, beni hiç şaşırtmadan daima yanımda oluşu ve asla yalnız bırakmayışıyla can yoldaşım **Hasan GÜNDÜZ**'e

Sonsuz teşekkür ederim.

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa No:
Çizelge 1.1. Akut Stres Bozukluğu DSM-V Tanı Ölçütleri (APA, 2013)	3
Çizelge 1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Tanı Kriterleri DSM-V (APA, 2013)	5
Çizelge 2.1. Katılımcıların Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeyleri	21
Çizelge 2.2. Katılımcıların Anne-Baba Durumları	22
Çizelge 2.3. Katılımcıların Kardeş Sayıları	22
Çizelge 3.1. Travmatik Yaşantısı Olan Katılımcıların Yaşantı Dağılımı	28
Çizelge 3.2. “Bu olay başınıza geldiğinde polise ya da jandarmaya başvurduğunuz mu?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı	29
Çizelge 3.3. “Bu olay başınıza geldiğinde savcılığa ya da herhangi bir adli makama başvurduğunuz mu?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı	29
Çizelge 3.4. Katılımcıların Yasal Yollara Başvurmama Nedenlerinin Dağılımı	30
Çizelge 3.5. Katılımcıların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması	30
Çizelge 3.6. Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek ve Düşük Grubun Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması	31
Çizelge 3.7. Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancına İlişkin Korelasyon Sonuçları	32
Çizelge 3.8. Travma Sonrası Stres Belirtilerinin Kişisel Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Regresyon Sonuçları	33
Çizelge 3.9. Travma Sonrası Stres Belirtilerinin Genel Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Regresyon Sonuçları	33

1. GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğundan bu yana, hayatta kalabilmek için olumsuz yaşam olayları ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. İlkel toplumlarda hayatta kalmak vahşi hayatın zorluklarına göğüs gerebilmek gibi doğa şartlarından kaynaklı iken modern toplumlarda olumsuz yaşam olayları zaman zaman daha karmaşık olabilmektedir.

Modernleşen toplumlarda kimi zaman doğa olaylarının sebep olduğu afetler ilkel toplumlarda oluşabilecek yıkımlardan daha fazla olabilmektedir. Doğa olaylarına ek olarak hırsı ve acımasızlığı ile insanoğlu, vahşi hayattan çok daha yıkıcı etkiler bırakabilmektedir. Savaşlar, terör, soykırım, taciz, tecavüz gibi insan eliyle yapılan; insanın olumsuz yaşam olayının ve yıkımın bir parçası olduğu durumlar insanlık tarihi kadar eskidir.

Afet ve savaş gibi bireyin yaşamına toplumsal düzeyde etki eden olumsuz yaşam olayları, doğanın tahribatına; insanların hayatlarını kaybetmesine ya da yaralanmasına sebebiyet verebilmektedir. Aynı zamanda trafik kazaları, ev kazaları ve insanın insana uyguladığı şiddet gibi bireysel düzeyde olabilecek olumsuz yaşam olayları da ölümle ya da yaralanma ile sonuçlanabilmektedir.

Travmatik yaşantılar; ölüm, ölüm tehdidi, ağır yaralanma ya da bedenin bütünlüğüne yönelik bir tehdidin ortaya çıkması ve bireyin kendisinin bizzat yaşadığı ya da tanık olduğu olaylar olarak tanımlanmaktadır (APA, 1994). Bu olaylara örnek olarak; deprem, sel gibi doğal afetler; fiziksel ya da cinsel saldırılar, çatışma veya savaş bölgesinde bulunma, yakın bir kişinin ani ve beklenmedik ölümü gibi durumlar gösterilmektedir.

1.1. Travmatik Yaşantıya Verilen Tepkiler

1775 yılında İtalyan Alpleri'nde meydana gelen bir çığ 3 kadını 37 gün boyunca temiz hava ve güneşi olmadan az miktarda gıdayla esir etmiştir. O zamanki tıbbın elverdiği miktarda raporları tutanlar, kurtulan kadınlardan birinin 2 yıl boyunca kronik olarak, bugün Travma Sonrası Stres Bozukluğu olarak adlandırabileceğimiz belirtiler gösterdiği sonucuna varmışlardır. Bir başka tarihe, 1666 yılına gittiğimizde Samuel Pepys'in Büyük Londra yangını sonrası tarif ettiği psikolojik belirtiler Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na işaret etmektedir.

Travmatik yaşantılara verilen tepkiler 1980 yılında Travma Sonrası Stres Bozukluğu adıyla literatüre girmeden önce de var olan, bilinen ve farklı terimlerle açıklanmaya çalışılan olgulardı. 1980'den önce, travmatik yaşantıların ruh sağlığı üzerindeki etkileri için "Tecavüz Travma Sendromu" ve "Çatışma Stresi Tepkisi" gibi farklı terimler kullanılmaktaydı. Travma Sonrası Stres Bozukluğu terimi, ortak bir dil sağlayarak geniş bir yelpazede yer alan araştırmaları teorik bir şemsiye altında toplamıştır. Bu sayede Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun literatüre girişi, daha etkili araştırmalar yapılmasını ve bununla birlikte daha iyi sağaltım tekniklerinin gelişmesini sağlamıştır (Joseph ve ark., 1997).

Travmatik yaşantılar, gündelik hayatın beklendik ve sıradanlığı dışında; beklenmedik olması ve bireyin bu durumu kontrol edememesi nedeniyle; yoğun korku, çaresizlik ve dehşet hislerini yaşamasına neden olur. Travmanın neden olduğu bu ağır psikolojik değişimler sonrası birey ihlalci anılar ve kabuslar gibi yeniden yaşantılama belirtilerini; duygusal hissizleşme, amnezi ve bilişsel kaçınma gibi kaçınma belirtilerini; irkilme tepkisi ve aşırı uyarılmışlık hali gibi genel uyarılmış belirtilerini içeren travma sonrası bir takım tepkiler ve davranışlar gösterecektir. Bu tepkiler sınıflandırma sistemlerinde iki tür tanı kategorisine karşılık gelmektedir. Bunlar Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu'dur. Akut Stres Bozukluğu travma sonrası ortaya çıkan tepkilerin ilk bir ay içinden en az üç gün süreyle devamlılık göstermesi şeklinde açıklanmaktadır ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu için bir risk etmeni olduğu söylenmektedir.

Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-V'te (APA, 2013) yer alan Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanı kriterleri aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 1.1. Akut Stres Bozukluğu DSM-V Tanı Ölçütleri (APA, 2013)

A. Aşağıdaki yollardan biri ya da daha fazlasıyla gerçek ya da tehdit edici ölümle karşılaşma, ciddi yaralanmaya maruz kalma ya da cinsel şiddete uğrama:

1. Travmatik olay(lar)ı bizzat yaşama.
2. Başkasının başına gelen olay(lar)a tanıklık etme.
3. Yakın bir akrabanın ya da yakın arkadaşın başına travmatik olay(lar) geldiğini öğrenme. Akrabanın ya da arkadaşın gerçek ölümü ya da ölüm tehlikesi geçirmesi, şiddet içerikli ya da kaza sonucu olmuş olmalıdır.
4. Travmatik yaşantının hoşla gitmeyen ayrıntılarına yineleyici bir biçimde veya aşırı şekilde maruz kalmak.(örneğin; insan kalıntılarını toplayan ilk kişiler, çocuk istismarı vakalarının ayrıntılarına defalarca kez maruz kalan polis memurları)

Not: A4 tanı kriteri, eğer maruz kalma elektronik medya, televizyon, filmler veya görseller aracılığıyla gerçekleşiyorsa, uygulanmaz.

B. Travmatik olay sonrasında aşağıda belirtilen 5 kategoriden 9(ya da daha fazla) belirtinin bulunması (ihlalcı belirtiler, olumsuz duygudurum, dissosiyasyon, kaçınma ve genel uyarılmışlık halinin başlaması ya da daha kötüleşmesi.

İhlalcı Belirtiler:

1.Travmatik olay(lar)ın yineleyici, istemsiz ve ihlaci sıkıntı veren anıları

Not: 6 yaşından büyük çocuklarda, travmatik yaşantıları konu alan ya da bazı yönlerini taşıyan yineleyici oyunlar gözlenebilir.

2.Yineleyici, sıkıntı veren, içeriği ya da duygulanımı travmatik olayla ilişkili rüyalar

Not: Çocuklar, içeriği belirsiz korkutucu rüyalar görebilirler.

3.Kişinin, travmatik olay(lar) yeniden oluyormuş gibi hissettiği ya da davrandığı dissosiyatif tepkiler (örneğin; flashback). (Bu türden tepkiler belirli bir süreçte görülebilir; en son safhada kişi o sırada çevresinde olup bitenlere ilişkin farkındalığını yitirir.)

Not: Çocuklar, oyun sırasında travmaya ilişkin yeniden canlandırma yapabilirler.

4.Travmatik olay(lar)ı andıran ya da sembolize eden iç ya da dış uyaranlarla karşılaşıldığında yoğun ya da uzun süreli psikolojik sıkıntı yaşama ya da göze çarpan fizyolojik tepkiler gösterme.

Olumsuz Duygudurum

5.Süreklilik gösteren, olumlu duyguları yaşayamama hali (Örneğin; mutluluğu, doyumunu ya da sevgiyi hissedememe).

Dissosiyatif Belirtiler

6. Kişinin kendi çevresinde olup bitenlere ilişkin bozuk algısı (Örneğin; kendisini bir başkasının gözünden görüyormuş gibi hissetmesi; sersemlik hali ya da zamanın yavaş aktığı algısı).

7. Travmatik olay(lar)ın önemli bir yönünü hatırlamada yetersizlik (Genellikle, kafa travması, alkol ya da uyuşturuculara bağlı olmayan disosiyatif amneziye bağlıdır).

Kaçınma Belirtileri

8. Travmatik olay(lar) hakkında ya da travmatik olay(lar)la yakından ilişkili sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duygulardan kaçınma ya da kaçınmaya çabalama.

9. Travmatik olay(lar) hakkında ya da travmatik olay(lar)la yakından ilişkili sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duyguları uyandıran dış uyaranlardan(insanlar, mekanlar, konuşmalar, aktiviteler, objeler, nesneler)kaçınma ya da kaçınmaya çabalama.

Genel Uyarılmışlık Hali

10. Uyku bozukluğu (Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük, dinlendirici olmayan uyku).

11. Asabi davranışlar, öfke patlamaları (kışkırtma olmadan ya da az miktarda bir kışkırtmaya karşı), insanlara ya da nesnelere karşı genellikle sözel ya da fiziksel saldırganlık davranışları.

12.Sürekli tetikte olma hali.

13. Odaklanmada güçlük yaşama.

14. Abartılı irkilme tepkileri.

C. Rahatsızlığın(B kriterinde bildirilen belirtilen için) süresi travmatik yaşantı sonrası 3 günden 1 aya kadardır.

Not: Belirtiler travmadan hemen sonra başlamaktadır ancak, tanı kriterini karşılaması için, belirtilerin 3 günden bir aya kadar süreklilik göstermesi gerekmektedir.

- D.** Bu bozukluk, klinik açıdan önemli bir sıkıntıya ya da sosyal, işle ilgili ya da işlevselliğin diğer önemli alanlarında düşüşe neden olur.
- E.** Bu bozukluk bir maddenin (Örneğin; alkol, ilaç) ya da başka sağlık durumlarının fizyolojik etkileriyle nitelendirilemez.

Çizelge 1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Tanı Kriterleri DSM-V (APA, 2013)

A. Aşağıdaki yollardan biri ya da daha fazlasıyla gerçek ya da tehdit edici ölümle karşılaşma, ciddi yaralanmaya maruz kalma ya da cinsel şiddete uğrama:

1. Travmatik olay(lar)ı bizzat yaşama.
2. Başkasının başına gelen olay(lar)a tanıklık etme.
3. Yakın bir akrabanın ya da yakın arkadaşın başına travmatik olay(lar) geldiğini öğrenme. Akrabanın ya da arkadaşın gerçek ölümü ya da ölüm tehlikesi geçirmesi, şiddet içerikli ya da kaza sonucu olmuş olmalıdır.
4. Travmatik yaşantının hoşla gitmeyen ayrıntılarına yineleyici bir biçimde veya aşırı şekilde maruz kalmak.(örneğin; insan kalıntılarını toplayan ilk kişiler, çocuk istismarı vakalarının ayrıntılarına defalarca kez maruz kalan polis memurları)

Not: A4 tanı kriteri, eğer maruz kalma elektronik medya, televizyon, filmler veya görseller aracılığıyla gerçekleşiyorsa, uygulanmaz.

B. Travmatik olay gerçekleştikten sonra başlayan, travmatik olayla ilişkili istemsiz ortaya çıkan belirtilerin varlığı:

1. Travmatik olay(lar)ın yineleyici, istemsiz ve ihlaci sıkıntı veren anıları

Not: 6 yaşından büyük çocuklarda, travmatik yaşantıları konu alan ya da bazı yönlerini taşıyan yineleyici oyunlar gözlenebilir.

2. Yineleyici, sıkıntı veren, içeriği ya da duygulanımı travmatik olayla ilişkili rüyalar

Not: Çocuklar, içeriği belirsiz korkutucu rüyalar görebilirler.

3. Kişinin, travmatik olay(lar) yeniden oluyormuş gibi hissettiği ya da davrandığı disosiyatif tepkiler (örneğin; flashback). (Bu türden tepkiler belirli bir süreçte görülebilir; en son safhada kişi o sırada çevresinde olup bitenlere ilişkin farkındalığını yitirir.)

Not: Çocuklar, oyun sırasında travmaya ilişkin yeniden canlandırma yapabilirler.

4. Travmatik olay(lar)ı andıran ya da sembolize eden iç ya da dış uyaranlarla karşılaşıldığında yoğun ya da uzun süreli psikolojik sıkıntı yaşama.
5. Travmatik olay(lar)ı andıran ya da sembolize eden iç ya da dış uyaranlarla karşılaşıldığında göze çarpan fizyolojik tepkiler gösterme.
- C. Aşağıdakilerden bir ya da ikisinin birlikte olmasıyla açıklanmış, travmatik olay(lar)ın gerçekleşmesinin ardından başlayan, travmatik olay(lar)la ilişkili uyaranlardan ısrarla kaçınma.
 1. Travmatik olay(lar) hakkında ya da travmatik olay(lar)la yakından ilişkili sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duygulardan kaçınma ya da kaçınmaya çabalama.
 2. Travmatik olay(lar) hakkında ya da travmatik olay(lar)la yakından ilişkili sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duyguları uyandıran dış uyaranlardan(insanlar, mekanlar, konuşmalar, aktiviteler, objeler, nesneler)kaçınma ya da kaçınmaya çabalama.
- D. Aşağıdakilerden ikisinin ya da daha fazlasının birlikte olmasıyla açıklanmış, travmatik olay(lar)ın gerçekleşmesinin ardından başlayan ya da kötüleşen, travmatik olay(lar)a bağlı olumsuz değişiklikler olması:
 1. Travmatik olay(lar)ın önemli bir yönünü hatırlamada yetersizlik (Genellikle, kafa travması, alkol ya da uyuşturuculara bağlı olmayan disosiyatif amneziye bağlıdır).
 2. Kişinin kendisi, diğerleri ve dünya hakkında ısrarlı ve abartılı olumsuz inanç ve beklentileri.(Örneğin; “Ben kötüyüm.” “Hiç kimseye güvenilemez.” “Dünya tamamıyla tehlikeli bir yerdir.” “Bütün sinir sistemim kalıcı olarak mahvoldu.”)
 3. Travmatik yaşantının nedenleri veya sonuçlarıyla ilişkili, kişinin kendisini ya da diğerlerini suçlamasına neden olan ısrarlı ve çarpık bilişleri.
 4. İsrarlı ve olumsuz duygusal durum (Örneğin; korku, dehşet, kızgınlık, suçluluk ya da utanç)
 5. Önemli etkinliklere duyulan ilgide ya da katılımda belirgin azalma.
 6. Başkalarından kopma ya da onlara yabacılaşıma duyguları.
 7. Süreklilik gösteren, olumlu duyguları yaşayamama hali (Örneğin; mutluluğu, doyumunu ya da sevgiyi hissedememe).
- E. Aşağıdakilerden ikisinin ya da daha fazlasının birlikte olmasıyla açıklanmış, travmatik olay(lar)ın gerçekleşmesinin ardından başlayan ya da kötüleşen, uyarılma ve tepkisellikte göze çarpan değişiklikler:

1. Asabi davranışlar, öfke patlamaları (kışkırtma olmadan ya da az miktarda bir kışkırtmaya karşı), insanlara ya da nesnelere karşı genellikle sözel ya da fiziksel saldırganlık davranışları.
2. Umursamaz ya da kendine zarar verici davranışlar.
3. Sürekli tetikte olma hali.
4. Abartılı irkilme tepkileri
5. Odaklanmada güçlük yaşama.
6. Uyku bozukluğu (Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük, dinlendirici olmayan uyku).
- F. Bozukluğun süresi 1 aydan daha uzundur (B, C, D, E kriterleri için)
- G. Bu bozukluk, klinik açıdan önemli bir sıkıntıya ya da sosyal, işle ilgili ya da işlevselliğin diğer önemli alanlarında düşüşe neden olur.
- H. Bu bozukluk bir maddenin (Örneğin; alkol, ilaç) ya da başka sağlık durumlarının fizyolojik etkileriyle nitelendirilemez.

Olup olmadığını belirtiniz;

Disosiyatif belirtiler gösteren: Bireyin belirtileri travma sonrası stres bozukluğu kriterlerini karşılamaktadır, ek olarak, tetikleyiciye karşı aşağıdakilerden birinin belirtilerini sürekli ya da yineleyici bir biçimde yaşamaktadır:

1. **Depersonalizasyon (Kendine Yabancılaşma):** Kişinin zihinsel süreçlerinden ya da vücudundan koptuğu algısını yaşadığı, sanki olanlara dışarıdan bir gözlemciymiş gibi baktığı, sürekli ya da yineleyici yaşantılar (Örneğin; sanki bir rüyanın içindeymiş gibi olduğu algısı; kendisinin ya da vücudunun gerçekdışı olduğu ya da zamanın yavaş aktığı algısı).
2. **Derealizasyon (Gerçekdışılık):** Çevresindekilerin gerçekdışı olduğuna ilişkin, sürekli ya da yineleyici yaşantılar (Örneğin; kişinin çevresindeki dünya gerçekdışı, düşsel, uzak ya da çarpık olarak yaşanır.).

Not: Bu alttürün kullanılabilmesi için, disosiyasyon belirtilerinin, bir maddenin (Örneğin; bilinçaltı kararmaları, alkol zehirlenmesi) ya da diğer sağlık durumunun fizyolojik etkilerine bağlanamıyor olması gerekmektedir.

Varsa belirtiniz:

Gecikmeli dışavurum gösteren: Olaydan sonra en az altı ay geçmeden tanı ölçütleri tam karşılanmıyorsa (bazı belirtiler erken başlamasına rağmen).

Bu tez çalışmasında travmatik yaşantı sonrası süreç, yukarıda bahsi geçen tanı kriterleri kapsamında değerlendirilmeyecektir. Tanısal kategoriler dışında kişilerin travmatik yaşantıya verdikleri tepki düzeyleri incelenecektir.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun belirti profili 3 ayrı bölümde değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki; olayı yeniden yaşantılama belirtileri; genelde travmatik yaşantıya dair belirli epizodik anıların, tekrarlar halinde kişinin gözünün önüne gelerek onu rahatsız etmesidir. Travmatik yaşantıyı bir şekilde hatırlatan ya da sembolize eden ipuçları; ses, renk, koku, olay anına dair spesifik sahneler; koşullanmış korku tepkisini tetikleyebilmektedir. Bir diğer belirti grubu; kaçınma belirtileridir. Travmatik ipucu, travmaya ilişkin algısal anıları da beraberinde getirerek kişinin travma anında olduğu gibi yoğun acı, keder ve çaresizlik hissetmesine neden olur. Bu nedenle kişide yaşantıyı hatırlatacak her şeyden kaçınma, sosyal etkinlik ve ilgilerde azalma görülmektedir. Üçüncü ve son belirti grubu aşırı uyarılma belirtileri; kişinin sürekli endişeli olması, huzursuzluk, uykusuzluk, öfke, dikkati toplamada yaşanan zorluklar gibi işlevsellikteki bozulmayı arttırarak normal yaşam etkinlikleri ve ilişkilerini karmakarışık bir hale getirmektedir (Fairbank ve ark., 1993; Ehlers ve Clark, 2000; Gersons ve Olff, 2009).

Travmatik yaşam olaylarına maruz kalan her bir bireyin travma sonrası stres bozukluğu geliştirmedeği bilinen bir gerçektir. Breslau ve arkadaşlarının 1991'de 1007 genç yetişkinle yaptığı çalışmayla, travmatik yaşantıya maruz kalanların sadece %23.6'sının TSSB geliştirdiği, yaşam boyu TSSB oranının ise %9 olduğu bulunmuştur.

Vietnam Savaşı sonrasında 3.1 milyon Amerikalı gazinin %30'unun savaş sonrası TSSB geliştirdiği görülmüştür. Bu oran yaklaşık 958 bin kişiye denk gelmektedir. Bu gazilerin %50'sinin savaştan 15 yıl sonra bile travma sonrası stres belirtileri göstermekte olduğu bildirilmiştir (Keane ve Kaloupek, 2008).

Benzer olarak, tecavüze uğrayan bireylerde TSSB geliştirme riski oldukça yüksektir. Kilpatrick ve arkadaşlarının (1992) yapmış olduğu Ulusal Kadın Araştırmaları'na göre Amerikalı kadınların %13'ü tamamlanmış tecavüzün mağduru olmaktadır. Bu kadınların yaklaşık üçte birinin hayatları boyunca bir defa Travma Sonrası Stres Bozukluğu geliştirdiği, %11'inin ise halen devam eden TSSB'si olduğu bildirilmiştir.

Ulusal Eşitlik Araştırması'na göre erkekler (%60.7), kadınlara oranla (%51.2) daha fazla travmatik yaşantıya maruz kalmaktadır. Buna rağmen kadınlar (%12), erkeklere (%6) oranla daha fazla Travma Sonrası Stres Bozukluğu geliştirmektedirler. Yine aynı çalışmada erkeklerin kadınlara oranla daha fazla maruz kaldığı travmatik olaylar; fiziksel saldırı, çatışma deneyimi ve silahla tehdit edilme, kaçırılma ve alıkonulma olurken, kadınların erkeklere oranla daha fazla mağduru olduğu durumlar, bildirilmiş tecavüz, cinsel taciz, çocukluk çağında ebeveyn ihmali ve çocukluk çağı fiziksel istismarı olarak belirlenmiştir (Kessler ve ark., 1995).

2008 yılında Diyarbakır'da patlayıcılarla gerçekleştirilen terörist saldırısı sonrası yapılan bir çalışmada, patlamaya görsel ya da işitsel tanıklık eden 216 katılımcıya ulaşılmış ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu oranları ile TSSB gelişimi açısından risk faktörlerinin saptanması amaçlanmıştır. Katılımcılar arasında saldırı sonrası 1. ayın sonunda TSSB gelişme oranı %12.5; 3. ayın sonunda %9.6 bulunmuştur. TSSB gelişiminde risk faktörleri açısından 1. ayın sonunda; psikiyatrik bozukluk öyküsünün bulunuyor olması ve patlama sırasında fiziksel yaralanmaya uğramak anlamlı bir fark yaratırken, 3. ayın sonunda psikiyatrik öyküsünün bulunması risk faktörü olarak belirlenmiştir (Eşsizoglu ve ark., 2008).

Aker ve arkadaşları tarafından 2003 yılında İstanbul'da gerçekleşen bombalama eylemleri sonrasında değişik yaş gruplarında ve farklı bölgelerde bulunan kişilerde olası travma sonrası stres bozukluğu ve travmatik stres belirtilerinin sıklığının araştırıldığı bir çalışmada, patlamalarda yaralanarak karakollara başvuran 107 kişi ve bölgede bulunan bir okuldaki öğrenci, öğretmen ve görevlilerden oluşan 420 kişi çalışmaya dahil edilmiştir. Okul grubundaki ergenlerde

olası TSSB sıklığı %5.9, erişkinlerde %26 bulunmuş, karakol grubundaki erişkinlerde TSSB sıklığı ise %29 olarak bildirilmiştir. Kadın öğrencilerin %11.2'sinde, erkek öğrencilerin ise %5.4'ünde TSSB saptandığı belirtilmektedir.

Pirinçoğlu'nun (2014) ev içi şiddet mağduru kadınlarla çalıştığı araştırmasında, travmatik yaşantıdan ortalama 10 ay sonrasında olası TSSB oranı %43.4 bulunmuş, kaçınma davranışının bütün katılımcılar için geçerli olduğu bildirilmiştir.

Siyasi ve/veya adli nedenlerle gözaltındayken ya da cezaevinde işkenceye maruz kalan bireylerle yapılan bir çalışmada 101 katılımcıya ulaşılmış, katılımcılarda olası TSSB oranının %26.7 olduğu belirtilmiştir (Koyuncu,2014).

Her birey hayatının belli bir döneminde, insan ya da doğa kaynaklı travmatik yaşantılara maruz kalabilmektedir. Görüldüğü üzere travma sonrası stres bozukluğu önemli bir tanı grubu olmakla birlikte, birbirinden oldukça farklı olaylar sonrasında bireyin ruh sağlığını etkileme riski oluşturmaktadır.

1.1.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğunu Açıklamaya İlişkin Kuramlar

Travmatik yaşantıya verilen bu stres tepkilerinin açıklanmasına ilişkin önemli kuramlar bulunmaktadır. İlerleyen kısımda bu kuramlara yer verilmektedir.

1.1.1.1. Ehlers ve Clark'ın Bilişsel Modeli

Travma Sonrası Stres Bozukluğu'na bilişsel bir bakış açısıyla kavramsallaştırmaya çalışıldığında şu sorunla karşılaşılmaktadır; travma sonrası stres bozukluğu bir kaygı bozukluğu olarak sınıflandırılmaktadır. Bilişsel modellemelerin içinde kaygı, yaklaşan tehdide ilişkin değerlendirmelerin bir sonucudur. Bununla birlikte Travma Sonrası Stres Bozukluğu önceden olmuş bir olaya ilişkin bellek

problemi içeren bir bozukluktur. Bu nedenle bu kuram “geçmişte” olan bir yaşantının etkilerinin neden “şimdi ve burada” devam ettiğini açıklamaya çalışmaktadır. Bu “süregiden tehdit algısını” açıklamak için iki anahtar süreç tanımlanmaktadır (Ehlers ve Clark, 2000). Bunlar;

1. Travmanın ve/veya travma sonrasında ortaya çıkan değişimlerin değerlendirilmesinde bireysel farklılıklar,
2. Yaşantıya ilişkin belleğin doğası ve bu belleğin otobiyografik bellekteki anılarla bağlantısına ilişkin bireysel farklılıklar.

Süregiden tehdit algısı bir kere etkinleştirildiğine ona, yeniden yaşantılama belirtileri, genel uyarılmışlık belirtileri, anksiyete ve diğer duygusal tepkiler eşlik etmektedir. Algılanan tehdit, çekilen sıkıntıyı kısa süreli azaltması planlanan bir dizi davranışsal ve bilişsel tepkiyi güdülemektedir. Fakat bilişsel değişimi engellemesi sonucunda travma sonrası stres bozukluğunun sürdürülmesine neden olmaktadır. (Ehlers ve Clark, 2000).

1.1.1.2. İkili Temsil Kuramı

Brewin, Dalgleish ve Joseph’in İkili Temsil Kuramı’na göre, travmaya ilişkin anı parçaları “Sözle Erişilebilir Bellek (Verbally Accessible Memory-VAM)” ve “Durumla Erişilebilir Bellek (Situationally Accesible Memory-SAM)” adında iki tür bellek deposunda saklanmakta ve travmatik yaşantı oluş sırasına göre ve birbirlerine paralel bir şekilde kodlanmaktadır.

Kuramcılara göre Sözle Erişilebilir Bellek kişinin travmatik anıya ilişkin bir dizi temsilin yer aldığı depodur ve anılar buraya otobiyografik bellekten geri getirilmektedir. Sözle Erişilebilir Bellek, yaşantıya dair duygusal özelliklerle ilgili bilgiyi, yaşanan fizyolojik ve psikolojik tepkileri ve travmatik yaşantının algılanan anlamsal içeriğini depolandığı yer olduğu bildirilmektedir. Diğer bellek türü olan Durumla Erişilebilir Bellek ise bireyin içinde bulunduğu durum, travmatik anıya

benzer anlamsal ya da fiziksel özellikler içerdiğinde otomatik bir şekilde aktive olmakta ve oluşan temsiller kişinin kontrolünde olmamaktadır (1996).

1.2. Adil Dünya İnancı

Bireyler genellikle, kişilerin başlarına gelenleri hak ettikleri adil bir dünyada yaşadıklarına inanma eğilimindedirler. Bu inanç, bireylerin fiziksel ve sosyal çevrelerinin daha stabil ve düzenliymiş gibi algılamalarına olanak sağlar (Lerner ve Miller, 1978). Bu yüzden “adil dünya inancı” kişiye önemli uyum işlevleri kazandırır ve birey bu inancı korumaya meyillidir. Adil dünya inancının gücü kişiden kişiye değişmektedir (Rubia ve Peplau, 1975).

Adil dünya inancına göre (Lerner, 1980), insanların hak ettiklerini yaşadığına inanırız. Adaletle ilişkin yargılarımıza göre; olumsuz yaşam olayları rastgele dağılmamakta ve ahlaklı, iyi, edepi insan talihsizlikten korunmalı, bu tarz olumsuz olaylar daha ziyade ahlaki olarak çökmüş kişilerin başına gelmelidir. Bu açıdan, trafik kazaları, dikkatli araç kullanmayanların, hastalıklar doğru beslenmeyenlerin ya da spor yapmayanların, saldırılar ise uygun tedbirleri almayanların başlarına gelmektedir. Rastlantısallığı en aza indirmeye ve olaylar üzerindeki kontrolümüzü olduğundan fazla görmeye olan eğilimimiz bu kuram kapsamında çalışılmaktadır.

Adalet kuramı tipik olarak, özellikle olumsuz sonuçları nasıl anlamlandırdığımızı açıklamaya çalışır. En temelde olayların seçici sıklığını açıklamamıza olanak tanır; “Bu olay neden belli insanların başına gelir?”. Bir başka deyişle, olayı anlamlandırmayla ilgili sorular “Neden tecavüz ya da kanser gerçekleşir?” şeklinde değil, “Neden bu tarz olaylar belli başlı insanların başına gelir?” şeklindedir. “Neden ben?” ya da “Neden o?” soruları adaletle ilişkin algılarımızla cevaplanabilmektedir.

Adil dünya inancı yaşam boyu bireyin başına gelebilecek olumsuz olaylar karşısında verebileceği tepkileri düzenlemesinde ve iyilik halini riske sokabilecek olumsuz sonuçları önlemede, dolayısıyla kişinin hayata güvenle bakabilmesi ve ruh sağlığını koruyabilmesi için oldukça önemli bir rol oynamaktadır. (Dalbert; 1998, 1999).

Bireyler bir olayın kurbanı olması durumunda dünyanın durağanlığına ilişkin varsayımları ve dünyanın adil bir yer olduğuna dair inancı kalıcılığını yitirebilmektedir. İnsanların temel inançlarıyla ilgili yapılan çalışmalar, travmatik yaşantıya maruz kalan bireylerin bu inançlarının değişime uğrayabileceğini bildirmektedir (Janoff-Bulman,1977; Lerner, 1978; Epstein; 1990).

Başından sarsıcı bir olay geçen kişi, “Neden ben?” sorusuyla baş etmeye çalışmaktadır. Travmatik olayların her türünde olay sonrasında kendini suçlama oldukça yaygın bir tepkidir. Kişinin kendini suçlaması hayatta kalma içgüdüsünden kaynaklanmakta ve kesinlikle kendi mağduriyetlerinden sorumlu olmalarını kastetmektedir. Tehdidi en aza indirmek ya da ortadan kaldırmak için yapabilecekleri bir şeyler varmış gibi inanmak istemeleri, travmatik deneyimlerinin anlamsız çıkarımlarıdır.

Son zamanlarda “adil dünya inancının” akıl sağlığı üzerindeki olumlu etkileri defalarca araştırılmıştır. Birey hayatı boyunca yaşadığı dünya kadar kendisiyle ilgili deneyimler de edinir. Bu bilgi, gerçeklikle alakalı kişisel teoriler ortaya çıkararak öznel bilişsel süzgeç görevi görür ve bireyin biliş öncesi algılarını, değerlendirmelerini ve olay belleğini etkiler. (Epstein, 1990). Dolayısıyla bu bilişsel şemalar öznel işleyiş için önemli bir tema oluşturur. Bu temalar çoğunlukla kişilerin akıl sağlığını korumaya yönelik olumlu yanılgılarını nadiren de gerçeklikle ilgili tam tanımlamaları içermektedirler. (Taylor ve Brown, 1988).

Adalet algısı sağlıklı insan yaşamının önemli bir yönüdür. Adil dünya inancı, bireyleri travmanın olumsuz etkilerinden korumaktadır. Sultana ve ark. (2015) doğal ve insan kaynaklı felaket kurbanlarıyla çalıştıkları bir araştırmada, adil dünya

inancının iyilik hali, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğuyla arasındaki ilişki incelenmiş, adil dünya inancının iyilik halini olumlu yönde yordadığı, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğunu ise zıt yönde yordadığı görülmüştür. Buna göre zayıf adil dünya inancının travmatik stres belirtilerinin artışıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir.

Dalbert'e göre (1999); adil dünya inancı, "genel adil dünya inancı" ve "kişisel adil dünya inancı" şeklinde iki farklı bileşenden oluşmaktadır ve bu bileşenler farklı tanımlara sahip olmalıdır. Buna göre kişisel adil dünya inancı; kişinin kendi hayatında başına gelenlerin adil olup olmadığına ilişkin yargıları, genel adil dünya inancı ise diğerlerinin başına gelenlere ilişkin yargılarını içermektedir. Alves ve Correia'ya göre (2010) bu iki ayrı tanım, kuramı daha iyi yordamaktadır. Çünkü kişisel adil dünya inancı genellikle psikolojik iyilik hali için iyi bir yordayıcıyken, genel adil dünya inancı kurbanı değersizleştirme ve olağandışı olana ilişkin tutumları yordamaktadır (Lipkus ve ark., 1996). Ayrıca kişisel adil dünya inancı puanlarının genellikle genel adil dünya inancından daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Alves ve Correia, 2010).

Güçlü adil dünya inancının felaket kurbanlarına, travmatik yaşantı sonrası strese neden olan faktörlerle baş etmede yardımcı olduğu, zayıf adil dünya inancının ise olumsuz etki bıraktığı araştırmalarla desteklenmektedir (Ehler ve Clark, 2000; McMillen ve ark., 2002; Powell ve Penick, 1983).

Janoff-Bulman (1989), aslen Lerner tarafından geliştirilen "adil dünya kuramını" travma mağdurlarıyla çalışmıştır. Adil dünya kuramı bireylerin genel olarak dünyadaki olayların bir neden-sonuç ilişkisine dayandığını ve adilane bir şekilde dağıldığını inandıkları söylemektedir. Janoff-Bulman bu olumlu ancak yanıltıcı olan, dünyanın iyiliğine ilişkin adil dünya inançlarının, dünyanın anlamlılığı ve kendilik değeri varsayımlarının travmatik yaşantı sonucunda bozulduğunu ve dolayısıyla travma sonrası stres bozukluğu ile sonuçlandığını ileri sürmektedir.

Magwaza tarafından 1999 yılında yapılan bir araştırmada Güney Afrika'nın ayrımcı hükümet temsilcileri tarafından travmatize edilen 65 katılımcıyla çalışılmış, katılımcıların 36'sı bir yakınının (anne-baba, kardeş gibi) şiddet kullanılarak öldürülmesine tanık olmuş, diğer 29 kişi ise bizzat işkence görmüş ve alıkonulmuştu. Katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%91) adaletin yetersiz kaldığını, hükümet yetkililerinin insan haklarına aykırı davrandıklarını belirtmişlerdir. Kendilerinin ve diğerlerinin başlarına gelen kötü olaylar hakkındaki ahlaki düşüncelerle çatışma eğiliminde oldukları bildirilmiştir. Mağdurların, adil ve eşit bir dünyaya inanmadığı, bununla birlikte “Bunlar neden benim başıma geldi?”, “ Bana neden bunu yaptılar?” gibi felsefi sorularla mantıklı bir açıklama arayışında oldukları bildirilmektedir.

Fasel ve Spini'nin, Yugoslavya'nın savaş sonrasında bölünmesiyle oluşan 4 ülkedeki katılımcılarla mağduriyetlerinin etkilerini çalıştığı bir araştırmada; en yüksek oranda katılımcının Bosna-Hersek'ten olduğu gözlemlenmiş, aynı zamanda bu bireylerin en yüksek mağduriyeti yaşadıkları bildirilmiştir. Katılımcılarının dörtte birinin zorunlu göç mağduru olduğunu bildirmesine rağmen en az etkilenenler Slovenya'dandır. Slovenya ve Hırvatistan'daki katılımcıların adil dünya inancı seviyeleri Bosna Hersek ve Makedonya'daki katılımcılara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Genel anlamda, kişisel olarak mağdur edilmiş bireyler, mağdur olmayanlara göre adil bir dünyada yaşadıkları inanmamaktadırlar.

Catlin ve Epstein'in (1992) üniversite öğrencileriyle yaptığı bir araştırmada, başlarından olumsuz yaşam olayları geçmiş kişilerin, hiç mağdur olmamış kişilere göre dünyaya ilişkin temel inançlarının daha düşük seviyelerde olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu çalışmada yığılma etkisi gözlemlenmiştir. Buna göre; olumsuz yaşam olayının sayısı arttıkça olumlu inançlar azalmaktadır. Bunun nedeninin; bu olaylar yapılan çalışmadan yıllar önce gerçekleşmiş olmasına rağmen, temel inançlar üzerindeki etkisi devam etmekte olduğundan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çatışma yaşanan ve yaşanmayan bölgelerdeki üniversite öğrencilerinin umutsuzluk düzeyi, travmatik yaşantılar, sosyal destek ve dünyaya ilişkin varsayımlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, çatışma yaşanan bölgedeki gençlerin,

çatışma yaşanmayan bölgedeki gençlerden daha düşük adalet varsayımları olduğu bildirilmiştir (Pakdemir, 2011).

Bayraktar'ın (2011) trafik kazası geçirmiş kişilerde travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim ile ilişkili değişkenleri incelediği araştırmasında, travma sonrası stres belirtileri ile dünyanın adil olduğuna dair inanç arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunduğu belirtilmektedir. Bu durumda dünyanın adil ve iyilik dolu bir yer olduğuna inanmamak travma sonrası stres belirtilerinin yüksek olmasıyla ilişkili bulunmuştur.

Adam öldürme nedeniyle hüküm giymiş kadınlarla yapılan bir araştırmada, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile genel ve kişisel adil dünya inançları arasında anlamlı ve ters yönde bir ilişki olduğu bildirilmiştir. Buna göre, çocukluk çağı örselenme yaşantısına maruz kalma sıklığı arttıkça genel ve kişisel adil dünya inançlarında zayıflama görülmektedir (Tiftik, 2012).

Tüfekçi'nin trafik kazaları geçirmiş kişilerin, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim düzeylerini araştırdığı çalışmasında trafik kazası geçiren erkeklerin, trafik kazası geçiren kadınlara oranla "Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği"nin adalet alt boyutundan daha yüksek puan aldığı, kaza sırasında yaralanmayanların, yaralananlara oranla adalet alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları ve son olarak ölüm içermeyen trafik kazası geçirmiş kişilerin adalet puanlarının, yakınının ölümünü içeren trafik kazası geçirmiş kişilerin adalet puanlarından daha yüksek olduğu bildirilmiştir. Ayrıca adalet alt boyutundan yüksek puanlar almanın, dünyanın daha adil ve iyiliklerle dolu olduğunu düşünmeyle ilişkili olduğu savunulmuştur (Tüfekçi, 2011).

"Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği"nin farklı bir örneklem grubuna uygulandığı bir diğer araştırmada "adalet" varsayımı ve travma sonrası stres belirtileri arasında istatistiksel anlamlı ilişki bulunmadığı bildirilmiştir (Dınvar, 2011).

1.3. Yasal Yollara Başvuru Tercihleri

Bireyler başlarına travmatik bir olay geldiğinde, özellikle bu olay fiziksel veya cinsel saldırı gibi ya da trafik kazası gibi insan kaynaklıysa, yasal yollara başvurarak haklarını aramayı ve mağduriyetlerini gidermeyi tercih edebilmektedirler. Bireye tanınan hakların yanı sıra, bu hakların diğer bireylere ve devlete karşı korunması ve mağdurların haklarına etkili ve hızlı bir biçimde ulaşabilmeleri yasal hak arama yollarının açık olmasını gerektirmektedir (Çetin, 2007). Bu hak arama yolları gerek anayasamızla gerekse de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası bağlayıcılığı bulunan yazılı anlaşmalarla açıklığa kavuşturulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin niteliğini 12. maddede geçen, “Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.” ifadesiyle açıklamakta, ardından gelen kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı başlığı altındaki 17. madde ile “Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.” vatandaşın temel hak ve hürriyetlerini düzenleme altına almaktadır.

Mağdur olan bireyin haklarını aramasında en etkili ve bilinen yollardan biri yargı yoludur. Yargı yolu; kişinin bir hakkını kazanmak için dava açması, mağduru olduğu bir hak ihlalinin giderilmesi veya telafi edilmesi için dava açması ya da kendisine açılmış bir davada haklarını savunmasını kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 36. maddesinde hak arama hürriyetine ilişkin “*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.*” ifadesi yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Bununla birlikte yine Anayasanın 40

maddesinde “*Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.*” ifadesiyle temel hak ve hürriyetlerin korunması için adli makamlara başvurma hakkını belirtmektedir. Bu maddede geçen “yetkili makam” teriminden kasıt öncelikle yargı mercileri olmakla birlikte anayasal yargı sisteminde başvuru makamlarının mahkemelerle sınırlı olmadığı, siyasi ve idari makamlara başvurma hakkının da var olduğu bilinmektedir. Aynı maddenin 2. fıkrasında “*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*” hükmünün, yargı sisteminin kişilerin başvurularını mutlaka sonuçlandırması gerektiği yorumu yapılabilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Temel hak ve hürriyetlerin korunmasında özel bir konumu olan Anayasa Mahkemesi; kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerin anayasaya uygunluğunu denetleyerek, temel hakların kapsamı, sınırlılıkları ve kötüye kullanılmasındaki görüşleriyle, bu hak ve hürriyetlerin korunmasına hizmet eden önemli bir kuruluştur.

Yukarıdakilere ek olarak Medeni Kanun’da geçen 24. madde “*Hukuka aykırı olarak kişilik hakkına saldırılan kimse, hâkimden, saldırıda bulunanlara karşı korunmasını isteyebilir. Kişilik hakkı zedelenen kimsenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar ya da kanunun verdiği yetkinin kullanılması sebeplerinden biriyle haklı kılınmadıkça, kişilik haklarına yapılan her saldırı hukuka aykırıdır.*” ve 25. madde “*Davacı, hâkimden saldırı tehlikesinin önlenmesini, sürmekte olan saldırıya son verilmesini, sona ermiş olsa bile etkileri devam eden saldırının hukuka aykırılığının tespiti isteyebilir.*” hükümleriyle kişilik haklarına yapılan saldırının unsurlarını belirtip hukuka aykırılığını açıklamakta ve mağdurun kişilik haklarının dava yolu ile korunacağını bildirmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004).

Ülkemizin 10 Mart 1954’te imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer alan “Etkili Başvuru Hakkı” isimli 13. maddede “Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlâl edilen herkes, ihlâl fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir

başvuru yapabilme hakkına sahiptir.” ifadesiyle kişilerin yasal yolları etkili bir şekilde kullanabilme hakkından bahsedilmektedir.

Yargı yoluyla hak ve hürriyetlerin korunmasının en son aşaması, ülkemizin bireysel başvuru hakkını 1987’de, yargı etkisini ise 1990’da kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde hak aramadır. İç hukukumuzun da bir parçası olan bu yol çerçevesinde, Türkiye’nin yetki alanındaki kişiler, kişi toplulukları ve devlet-dışı örgütler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne temel haklarının Türkiye Cumhuriyeti tarafından ihlal edildiği iddiasıyla bireysel olarak başvuruda bulunabilmektedir. Ancak bu bireysel başvuru yolunun kullanılabilmesi için yukarıda açıklanan diğer iç hukuk yollarının tüketilmiş olması gerekmektedir.

Hak ve hürriyetlerin korunması bütün bu anlatılanlardan önce, pozitif hukukun insan haklarına uygun hale getirilmesini, polis ve jandarma gibi kolluk kuvvetleri öncelikli olmak üzere bütün kamu görevlilerinin insan hakları bilinciyle donatılmasını ve adli makamların pozitif hukuku insan hakları öncelikli bir bakış açısıyla yorumlayarak uygulamasını gerektirmektedir.

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü’nün 2013 yılı verilerine göre; yıl boyunca görülen davalardaki mağdur sayısı 2 milyon 312 bin 156 olarak belirlenmiştir. Bu veriye göre, nüfustaki her 100 000 kişiden 3016’sı mağdur durumundadır. Yıl boyunca açılan davaların % 22,1 vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlar, %15,9’unu hürriyete karşı suçlar, %1,5’ünü cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar oluşturmaktadır. Mağduriyetlerin bu tarz travmatik yaşantılar sonrası olmasının, kişilerin hem genel ruh sağlığını hem de dünyanın adil ve iyilikle dolu bir yer olduğuna dair inançlarının etkilediği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Travma yaşayan bireyler travmanın sebep olabileceği psikolojik değişiklikler açısından literetürde çeşitli araştırmaların konusu olmuştur. Travmaya maruziyet

ardından bireyin temel inançlarından ortaya çıkan değişimlerin değerlendirilmesi amacıyla Janoff-Bulman (1989) tarafından “Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği” geliştirilmiştir. Bu ölçekte “adalet” alt boyutunun yer alması dikkat çekicidir (Yılmaz, 2008).

Travma sonrası stres tepkileriyle, “adil dünya inancı” arasında doğrudan bir ilişkinin araştırıldığı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu tez çalışmasının bu iki değişkenin, kişilerin yasal yollara başvuru tercihleriyle birlikte araştırılması nedeniyle literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

Travmatik yaşantılar insanların gündelik yaşantılarını sekteye uğratmakta ve dünyaya ilişkin temel inançlarını sarsmaktadır. Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu araştırmanın amacı, travmatik yaşantıların üniversite öğrencilerinde adil dünya inancını nasıl etkilediği ve yasal yollara başvuru tercihlerinin ne şekilde olduğunun incelenmesidir. Çalışmanın bu genel amacı kapsamında, araştırma soruları aşağıda yer almaktadır.

1. Travmatik yaşantısı olan ve olmayan üniversite öğrencilerinde genel ve kişisel adil dünya inançları açısından bir fark var mıdır?
2. Travmatik yaşantısı olan üniversite öğrencilerinde travma sonrası stres belirtileri yüksek olan grupla travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup arasında genel ve kişisel adil dünya inancı puanları açısından bir fark var mıdır?
3. Travmatik yaşantısı olan üniversite öğrencilerinde travma sonrası stres belirtileri yüksek olan grupla travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup arasında, travma sonrası stres belirtileri puanları genel ve kişisel adil dünya inancının ne kadarını yordamaktadır?
4. Travmatik yaşantısı olan üniversite öğrencilerinin yasal yollara başvuru tercihleri ne şekildedir?

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma bir betimsel araştırmadır. Araştırmada travmatik yaşantısı olan ve olmayan öğrenciler, travma sonrası stres belirtileri, yasal yollara başvuru tercihleri ve adil dünya inançları açısından incelenmiştir.

Bu bölümde, araştırmanın yürütüldüğü örneklem, katılımcıların demografik özellikleri, veri toplama araçları ve ölçeklerin uygulanmasında izlenen yöntem anlatılmaktadır.

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemi 18-32 yaş arası (Ort.= 20.15, SS=1,92) üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcılara Ankara ilinde bulunan üniversitelerden kartopu tekniği yoluyla ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan 359 katılımcıdan 10 kişinin verileri, ölçeklerin çoğunluğunu boş bıraktığı için araştırmaya dahil edilmemiştir. Analizler 349 kişi üzerinden uygulanmıştır.

349 katılımcıdan oluşan örneklemin %66,8'ini (n=233) kadınlar, %33,2'sini (n=116) erkekler oluşturmaktadır. Katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine ilişkin bulgular Çizelge 2.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 2.1. Katılımcıların Algılanan Sosyo-Ekonomik Düzeyleri

Sosyo-Ekonomik Düzey	N	%
Alt	5	1,4
Alt-Orta	20	5,7
Orta	228	65,3
Orta-Üst	90	25,8
Üst	6	1,7
Toplam	349	100

Katılımcıların %90,3'ü (n=315) anne-babalarının birlikte olduğunu, %4'ü (n=15) anne-babalarının ayrı olduğunu, %3,2'si (n=11) babalarının hayatta olmadığını, %1,7'si (n=6) annelerinin hayatta olmadığını, %0,6'sı (n=2) her iki ebeveyninin de hayatta olmadığını bildirmiştir (Çizelge 2.2).

Çizelge 2.2. Katılımcıların Anne-Baba Durumları

	N	%
Anne –Baba Ayrı	15	4,3
Anne –Baba Birlikte	315	90,3
Anne hayatta değil	6	1,7
Baba hayatta değil	11	3,2
İkisi de hayatta değil	2	,6
Total	349	100,0

Katılımcıların kardeş sayılarına dair bilgiler aşağıdaki çizelgede yer almaktadır.

Çizelge 2.3. Katılımcıların Kardeş Sayıları

	N	%
Kardeşi Olmayanlar	28	7,8
1 Kardeşi Olanlar	159	45,7
2 Kardeşi Olanlar	99	28,4
3 Kardeşi Olanlar	46	13,2
4 ve Üzeri Kardeşi Olanlar	17	5
Total	349	100,0

2.2. Veri Toplama Araçları

Katılımcılardan veri toplamak amacıyla, demografik bilgi formu, Yaşam Olaylarını Kontrol Listesi, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri Anketi, Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği, Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Bu form, araştırmacı tarafından katılımcılara dair sosyo-demografik veriler elde etmek amacıyla oluşturulmuştur. Formda öncelikle katılımcılara; yaş, cinsiyet, anne ve baba durumu, sosyoekonomik düzey gibi demografik bilgiler sorulmuştur.

2.2.2. Yaşam Olayları Kontrol Listesi

“National Center for Posttraumatic Stress Disorder” tarafından geliştirilen “Yaşam Olaylarını Kontrol Listesi (The Life Events Checklist)” adlı form kullanılmıştır. Bu formda insanlarda psikolojik travma etkisi oluşturabilecek, doğal yollarla veya insan eliyle meydana gelen, kişide psikolojik travmaya neden olabilecek olaylar (doğal afet, silahlı saldırı, tecavüz, v.b.) sorgulanmaktadır. Yaşam Olaylarını Kontrol Listesi’nden (YOKL) elde edilen veriler, formu geliştiren kurum tarafından belirtildiği şekilde (“Benim başıma geldi” şikkına 1, diğer şıklara 0 puan verilerek) kodlanmıştır.

2.2.3. Yasal Yollara Başvuru Tercihleri

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu bölümde, bireyin bir önceki yaşam olaylarını kontrol listesinde “benim başıma geldi” seçeneğini işaretlediği bu travmatik yaşantılara bağlı olarak, olayın kaç yaşında başına geldiği, polise, jandarmaya ya da savcılığa başvuruda bulunup bulunmadığı, eğer bulunmadıysa

bunun nedenlerinin neler olabileceği, eğer başvurduysa sürecin nasıl ilerlediğine yönelik ekte yer alan kapalı uçlu sorular sorulmuştur.

Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda yasal yollara başvuru tercihleri değerlendirilmiştir.

2.2.4. Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği

Travma sonrası stres belirtilerini ölçmek için, 36 maddeden oluşan Şahin, Batıgün ve Yılmaz (2001) tarafından geliştirilen Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (TSSBÖ) kullanılmıştır. Bu ölçek, Şahin, Batıgün ve Yılmaz (2001) tarafından, Posttrauma Stress Disorder Checklist (PCL) (Weathers ve ark., 1994), Impact of Events (Horowitz ve ark., 1979) ve Dissociative Experiences Survey'den (Carlson ve Putnam, 1986) maddeler alınarak geliştirilmiş bir formdur. Ölçeğin geliştirilmesinde, 1999 Marmara depreminin ardından, Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF tarafından yürütülen Psikososyal Okul Projesi'nde görev alan öğretmenlerden toplanan veriler kullanılmıştır.

Temel bileşenler ve varimax rotasyon yöntemi kullanılarak yapılan faktör analizinde toplam varyansın %53.3'ünü açıklayan üç faktör elde edilmiştir: Kaçınma, tekrarlayan düşünceler, fizyolojik uyarılma. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğine ilişkin bilgi elde etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda travma sonrası stres belirtileri ölçeği toplam puanı ve alt ölçeklerinin Kısa Semptom Envanteri ile. 49 ve. 69 ($p<.05$) arasında değişen anlamlı düzeyde korelasyonlara sahip olduğu bulunmuştur ($N= 232$, $p<.001$). Ölçeğin güvenirliğine ilişkin bilgi elde etmek amacıyla yapılan analiz sonucunda alt ölçekler için. 89 ve. 91 ($N= 265$) arasında değişen Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları elde edilmiştir.

2.2.5. Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği (Personal - General Belief in a Just World Scale)

Dalbert (1999) tarafından geliştirilen ve Göregenli (2003) tarafından Türkçeye çevrilen Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği ve Bireysel Adil Dünya İnancı Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri ayrı ayrı geliştirilmiş iki farklı ölçek olmakla birlikte, uygulamada bir arada verilmektedir. İlk 7 madde Kişisel Adil Dünya İnancını, sonraki 6 madde ise Genel Adil Dünya İnancını ölçmektedir.

Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği 6 maddeden oluşan, Likert tipi 5 dereceli puanlama ölçeğidir. Ölçek kişilerin genel olarak dünyayı ne kadar adil değerlendirdiklerini ölçmektedir. Ölçek “Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum”, “İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.” gibi maddeler içermektedir. Ölçekten alınabilecek *en yüksek puan 30, en düşük puan 6* olarak belirlenmiştir. Dalbert (1999) Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği için güvenirlik katsayısını $\alpha=.78$ olarak bulmuştur. Göregenli (2003) ise Türkiye örnekleminde ölçeğin Cronbach alfa katsayısını $.69$ olarak bulmuştur. Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı $.71$ 'dir.

Bireysel Adil Dünya inancı ölçeği ise 7 maddeden oluşan likert tipi 5 dereceli puanlama ölçeğidir. Ölçek kişilerin kendi yaşadıkları olayları ne kadar adil değerlendirdiklerini ölçmektedir. Ölçek “Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.”, “Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.” gibi maddeler içermektedir. Ölçekten alınabilecek *en yüksek puan 35, en düşük 7'dir*. Dalbert (1999) Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçeği için güvenirlik katsayısını $\alpha=.86$ olarak hesaplamıştır. Göregenli (2003) tarafından kaydedilen güvenirlik katsayısı da $\alpha=.85$ bulunmuştur. Ölçeğin bu örneklem için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı $.76$ dır.

Kişisel Adil Dünya İnancı ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçekleri katılımcılara orijinalinde de olduğu gibi tek bir formda uygulanmıştır.

2.3. İşlem

Araştırmada kullanılmasına karar verilen ölçekler, Ekte görüldüğü şekilde bir araya getirilerek bir form hazırlanmıştır. Formun ilk sayfasında katılımcılara travma hakkında kısa ve yüzeysel bir bilgi verilmiş ve çalışmanın amacından ve katılımın gönüllü olduğundan bahsedilmiştir. Bu açıklamaların ardından Demografik Bilgi Formu, Yaşam Olayları Kontrol Listesi, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri Anketi, Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği ve Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri belirtilen sırada düzenlenmiştir.

Formda yer alan sorular ve ölçekler, katılımcıların kendileri tarafından yanıtlanmıştır. Formu dolduran katılımcılar eğer “Yaşam Olayları Kontrol Listesi”ndeki herhangi bir madde için “Benim başıma geldi.” seçeneğini işaretlemediyse, o katılımcılardan sadece Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Ölçekleri’ni doldurmaları istenmiştir. Ölçeklerin doldurulması yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Verilerin toplanması Nisan- Haziran 2015 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma verileri doğrultusunda verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Öncelikle katılımcıların yasal yollara başvuru tercihlerine ilişkin frekans analizi sonucu aktarılmaktadır. Ardından travmatik yaşantısı olan ve travmatik yaşantısı olmayan katılımcılar arasında, adil dünya inancı puanları açısından farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla bağımsız gruplar için t testine ilişkin bulgular verilmektedir. Daha sonra araştırmanın bir diğer hipotezi olan travma sonrası stres belirtileri düşük ve travma sonrası stres belirtileri yüksek olan grupların kişisel ve genel adil dünya inancı puanları açısından fark olup olmadığını karşılaştırmak için bağımsız gruplar için t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak travma sonrası stres belirtileri düşük ve travma sonrası stres belirtileri yüksek olan bu iki grupta, travma sonrası stres belirtilerinin kişisel ve genel adil dünya inancından hangilerini yordadığını görmek amacıyla yapılan Basit Regresyon Analizi sonuçları aktarılmaktadır.

3.1. Travmatik Yaşantısı Olan Katılımcıların Yasal Yollara Başvuru Tercihlerine İlişkin Frekans Analizi

Travmatik yaşantısı olan katılımcıların yasal yollara başvuru tercihlerine ilişkin sorulan sorulardan biri Yaşam Olaylarını Kontrol Listesi'nde "Benim başıma geldi" seçeneğini işaretledikleri olaylar ilişkin alınan cevaplar Çizelge 3.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Travmatik Yaşantısı Olan Katılımcıların Yaşantı Dağılımı

Yaşam Olayları Kontrol Listesi	N	%
1. Doğal afet (deprem, sel, kasırga gibi)	100	42,9
2. Yangın veya patlama	25	10,7
3. Ulaşım ile ilgili kaza (otomobil, gemi, uçak, tren gibi)	95	39,9
4. Evde, işte veya başka yerde ciddi kaza.	33	14,2
5. Zehirli maddelere maruz kalma (tehlikeli kimyasal maddeler, radyasyon)	16	6,9
6. Fiziksel saldırı (saldırıya uğrama, dövülme, tekmelenme, yumruklanma, tokatlanma gibi)	43	18,5
7. Silahlı Saldırı (ateşli silahla vurulma-yaralanma, bıçaklı saldırı-yaralanma, başka bir silahla saldırı, bombalama gibi)	6	2,6
8. Cinsel Saldırı (tecavüz, tecavüz girişimi, taciz, zor kullanarak veya tehdit ile yapılan her türlü cinsel edim)	21	9
9. Çatışma veya savaş bölgesinde bulunma.	9	3,9
10. Tutsaklık (kaçırılma, esir düşme, savaş esiri olma)	2	0,9
11. Hayati tehlikesi olan hastalık veya yaralanma.	18	7,7
12. İnsan kaynaklı şiddetli acı (İşkence, vb...)	8	3,4
13. Ani, şiddet içeren ölüm olayı (cinayet, intihar)	5	2,2
14. Yakın bir kişinin ani, beklenmedik ölümü.	86	36,9
15. Başka bir kişiye sizin neden olduğunuz, ciddi yaralama veya ölüm	9	3,9
Toplam	233	100,0

Yasal yollara başvuru tercihleriyle ilişkili bir diğer soru; “Bu olay başınıza geldiğinde polise ya da jandarmaya başvurduğunuz mu?” ya verilen cevaplar Çizelge 3.2’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.2. “Bu olay başınıza geldiğinde polise ya da jandarmaya başvurduğunuz mu?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

	N	%
Evet	58	24,9
Hayır	158	67,8
Yanıtsız	17	7,3
Toplam	233	100

Yasal yollara başvuru tercihleriyle ilişkili bir diğer soru; “Bu olay başınıza geldiğinde savcılığa ya da herhangi bir adli makama başvurduğunuz mu?” ya verilen cevaplar Çizelge 3.3’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.3. “Bu olay başınıza geldiğinde savcılığa ya da herhangi bir adli makama başvurduğunuz mu?” Sorusuna Verilen Cevapların Dağılımı

	N	%
Evet	21	9
Hayır	195	83,7
Yanıtsız	17	7,3
Toplam	233	100

Birey eğer yukarıdaki her iki soruya da “hayır” cevabını verdiyse, bir diğer deyişle başına gelen travmatik yaşantı sonucu yasal yollara başvurmamasının nedeni sorulmuştur. Verilen cevaplar Çizelge 3.4’de sınıflandırılmıştır.

Çizelge 3.4. Katılımcıların Yasal Yollara Başvurmama Nedenlerinin Dağılımı

	N	%
Olayı unutmak istedim.	27	11,6
Hakkımı kazanamayacağımı düşündüm.	5	3
Kendimi güvende hissetmeyeceğimi düşündüm.	3	4,7
Adli makamların/kolluk kuvvetlerinin durumuma ilgi göstermeyeceğini düşündüm.	10	5,6
Diğer	116	51,5
Yanıtsız	72	30,9
Toplam	233	100

3.2. Travmatik Yaşantısı Olan ve Travmatik Yaşantısı Olmayan Katılımcıların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması

Travmatik yaşantısı olan (n=233) ve olmayan (n=116) katılımcıların kişisel ve genel adil dünya inancı puanları açısından bir farklılık olup olmadığına bakmak için bağımsız gruplar için t-testi analizi uygulanmıştır.

Çizelge 3.5. Katılımcıların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması

Adil Dünya İnancı	Travmatik Yaşantısı Olanlar n=233		Travmatik Yaşantısı Olmayanlar n=116		t
	Ort.	SS	Ort.	SS	
Genel Adil Dünya İnancı	18.60	3.13	18.60	3.60	0.73
Kişisel Adil Dünya İnancı	20.40	5.19	20	3.97	0.003

* p <.05, ** p <.01, *** p <.001

Kişisel Adil Dünya İnancı değişkeni açısından travmatik yaşantısı olan (Ort.=20.40, SS=5.19) ve travmatik yaşantısı olmayan (Ort.=20, SS=3.97) katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($f=.42$, $p>.05$).

Genel Adil Dünya İnancı değişkeni açısından travmatik yaşantısı olan (Ort.=18.60, SS=3.13) ve travmatik yaşantısı olmayan (Ort.=18.60, SS=3.60) katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($f=.99$, $p>.05$).

3.3. Travma Sonrası Stres Belirtileri Düşük ve Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek Olan Grupların Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması

Travma sonrası stres belirtileri yüksek ve travma sonrası stres belirtileri düşük olan grupların belirlenmesi için öncelikle travmatik yaşantısı olmayan katılımcılar örneklemden çıkarılmıştır. Travmatik yaşantısı olan katılımcıların ($n=233$) 154'ünü kadın, 79'unu erkek katılımcılar oluşturmaktadır. Ardından travma sonrası stres belirtileri açısından uç grupların belirlenmesi amacıyla, travma sonrası stres belirtileri ölçeğinden ortalamanın ($x= 57.66$) 1 standart sapma ($SS= 37.34$) puanı altında ve üstünde puan alan kişiler gruplara ayrılmıştır. Bu işlemler sonucunda travma sonrası stres belirtileri yüksek olan grup ($n=36$) ve travma sonrası stres belirtileri düşük olan grubunu ($n=26$) kişisel ve genel adil dünya inancı puanları açısından karşılaştırmak amacıyla bağımsız gruplar için t testi analizi uygulanmıştır.

Çizelge 3.6. Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek ve Düşük Grubun Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılması

Adil Dünya İnancı	TSSB Yüksek N=36		TSSB Düşük n=26		t
	Ort.	SS	Ort.	SS	
Genel Adil Dünya İnancı	23.03	5.91	19.69	6.47	2.11*
Kişisel Adil Dünya İnancı	20.73	5.45	17.02	6.30	2.47*

* $p < .05$

Çizelge 3.6'da görülebileceği üzere kişisel adil dünya inancı değişkeni açısından travma sonrası stres belirtileri yüksek (Ort.=23,03; SS=5,91) olan grup ve travma sonrası stres belirtileri düşük (Ort=19,69; SS=6,47) olan grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($f=.039$; $p < .05$). Yani travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup yüksek olan gruba göre daha fazla kişisel adil dünya inancı eğilimine sahiptir.

Genel adil dünya inancı değişkeni açısından travma sonrası stres belirtileri yüksek (Ort.=20,74; SS=5,45) olan grup ve travma sonrası stres belirtileri düşük (Ort.=17,02; SS=6,30) olan grup arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($f=.039$; $p < .05$). Yani, travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup yüksek olan gruba göre daha fazla genel adil dünya inancı eğilimi göstermektedir.

3.4. Regresyon Analizi Sonuçları

Bu bölümde, travma sonrası stres belirtilerinin, kişisel ve genel adil dünya inancını ne düzeyde yordadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaçla travma sonrası stres belirtileri toplam puanı ile hem genel adil dünya inancı toplam puanı hem de kişisel adil dünya inancı toplam arasındaki doğrusal ilişkileri açıklamak amacıyla ayrı ayrı basit regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizleri öncesi ilk olarak, travma sonrası stres belirtileri toplam puanı ile genel ve kişisel adil dünya inancı toplam puanları arasındaki korelasyona bakılmış olup aşağıda Çizelge 3.7'de sunulmuştur.

Çizelge 3.7. Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancına İlişkin Korelasyon Sonuçları

	TSSB Toplam	Kişisel Adil Dünya İnancı	Genel Adil Dünya İnancı
TSSB Toplam	-	-.27*	-.21*0
Kişisel Adil Dünya İnancı		-	.57*
Genel Adil Dünya İnancı			-

* $p < .01$

Yapılan korelasyon analizi sonucunda, travma sonrası stres belirtileri ile genel adil dünya inancı ve kişisel adil dünya inancı arasındaki ilişkinin negatif yönde anlamlı olduğu görülmüştür. Böylece ayrı ayrı basit regresyon analizi yapılmıştır.

Çizelge 3.8. Travma Sonrası Stres Belirtilerinin Kişisel Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Regresyon Sonuçları

		R	R ²	Standart	B	Beta	F	t
Yordayıcı	Yordanan	Hata						
Travma Sonrası Stres Belirtileri	Kişisel Adil Dünya İnancı	.26	.07	.17	.7	.26	17.26*	4.22*

* p <.001

Çizelge 3.8’de de görülebileceği üzere, yordayıcı değişken olarak travma sonrası stres belirtileri, yordanan değişken olarak kişisel adil dünya inancının alındığı basit regresyon analizi sonucu, travma sonrası stres belirtilerinin kişisel adil dünya inancı puanını yordadığı ($F(1,231) = 17.86$, $p <.001$) ve toplam varyansın %7’sini açıkladığı bulunmuştur.

Çizelge 3.9. Travma Sonrası Stres Belirtilerinin Genel Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Regresyon Sonuçları

		R	R ²	Standart	B	Beta	F	t
Yordayıcı	Yordanan	Hata						
Travma Sonrası Stres Belirtileri	Genel Adil Dünya İnancı	.21	.04	.17	.57	.21	10.73*	3.27*

* p <.01

Çizelge 3.9'dan görülebileceği üzere, yordayıcı değişken olarak travma sonrası stres belirtileri, yordanan değişken olarak genel adil dünya inancının alındığı basit regresyon analizi sonucu, travma sonrası sonrası stres belirtilerinin genel adil dünya inancı puanını yordadığı ($F(1,231) = 10.73$, $p = .001$) ve toplam varyansın %4'ünü açıkladığı bulunmuştur.

4. TARTIŞMA

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bu araştırmanın temel amacı, travmatik yaşantıların üniversite öğrencilerinde adil dünya inancını nasıl etkilediği ve yasal yollara başvuru tercihlerinin ne şekilde olduğunun incelenmesidir. Bu amaçla üniversite öğrencilerinde çeşitli demografik özelliklerin yanı sıra, travma sonrası stres belirtileri, yasal yollara başvuru tercihleri ve adil dünya inancı gibi değişkenler ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temel amacı doğrultusunda sorulan araştırma sorularına uygun analizlerden elde edilen bulgular ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilecektir.

4.1. Yasal Yollara Başvuru Tercihlerine İlişkin Yapılan Frekans Analizinin Tartışılması

Doğal afet (%42,9), ulaşım ile ilgili kaza (%39,9), yakın bir kişinin ani ve beklenmedik ölümü (%36,6), örneklemimizde (n=233) maruz kalınan travmatik olayların başında gelmektedir. Bu olayları sırasıyla fiziksel saldırıya uğrama (%18,5), evde, işte ya da başka bir yerde ciddi kaza (%14,2), yangın veya patlama (%10,7), cinsel saldırıya uğrama (%9), hayati tehlikesi olan hastalık veya yaralanma (%7,7), zehirli maddelere maruz kalma (%6,9), kişinin neden olduğu yaralama veya ölüm (%3,9), çatışma veya savaş bölgesinde bulunma (%3,9), insan kaynaklı şiddetli acı (%3,4), silahlı saldırıya uğrama (%2,6), ani şiddet içeren ölüm olayı (%2,2), tutsaklık (%0,9) takip etmektedir. Bireylerin maruz kaldıkları bu travmatik yaşantılar sonrasında kendilerini en çok etkileyen olayı düşünerek sonraki sorulara cevap vermesi istenmiştir.

Bir sonraki sorulara verilen cevaplara göre travmatik yaşantısı olan katılımcıların %24,9'u başına gelen bu olay sonrasında polise ya da jandarmaya başvurduğunu, %9'u savcılığa ya da herhangi adli bir makama başvurduğunu belirtmiştir. %7,3'lük kesim ise herhangi bir cevap vermemiştir.

Kolluk kuvvetleri ya da adli makamlara başvurmaya biren bireylere başvurmama nedenleri sorulmuş; “Olayı unutmak istedim.” seçeneğini işaretleyenler (%11,6), “Hakkımı kazanamayacağımı düşündüm.” seçeneğini işaretleyenler (%3), “Kendimi güvende hissetmeyeceğimi düşündüm” seçeneğini işaretleyenler (%4,7), “Adli makamların/kolluk kuvvetlerinin durumuma ilgi göstermeyeceğini düşündüm.” seçeneğini işaretleyenler (%5,6), “Diğer” seçeneğini işaretleyenler (%51,5), şeklinde olmuş, cevap vermeyenlerin %30,9 olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki bulgular ışığında yasal yollara başvurmaya biren bireylerin ve yasal yollara ilişkin başvurmama nedenlerinde “Diğer” seçeneğini işaretleyenlerin çoğunluğu oluşturması, maruz kalınan travmatik yaşantının çoğunlukla doğal afet gibi sonrasında hak aramayı gerektirmeyecek bir olay olarak algılanmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

4.2. Travmatik Yaşantısı Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinde Genel ve Kişisel Adil Dünya İnançları Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Travmatik yaşantıya maruz kalan insanların adalet algısı gibi dünyaya ilişkin temel varsayımlarının değişime uğrayabileceği belirtilmektedir (Janoff-Bulman,1972; Lerner, 1978). Catlin ve Epstein’in (1992) çalışmasında, başlarından olumsuz yaşam olayları geçmiş üniversite öğrencilerinin, hiç mağdur olmamış kişilere göre inançlarının daha düşük seviyelerde olduğu bildirilmiştir. Bir başka çalışmada ise çatışma yaşanan bölgedeki gençlerin, çatışma yaşanmayan bölgedeki gençlere göre daha düşük adil dünya inancına sahip olmasına rağmen, anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür (Pakdemir, 2011). Dınvar’ın travma sonrası stres belirtileri, dünyaya ilişkin varsayımlar ve tanrı algısını araştırdığı çalışmasında travma sonrası stres belirtileri ile adalet varsayımı arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Yapılan t-testi analiz sonuçlarına göre hem kişisel adil dünya inancı hem de genel adil dünya inancı değişkeni açısından travmatik yaşantısı olan ve travmatik yaşantısı olmayan katılımcılar arasında istatistiksel ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Bunun nedeninin, örneklem grubunun klinik olmayan popülasyondan seçilmiş olması ya da ölçeklerin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

4.3. Travmatik Yaşantısı Olan Üniversite Öğrencilerinde Travma Sonrası Stres Belirtileri Yüksek ve Düşük Olan Grup Arasında Genel ve Kişisel Adil Dünya İnancı Puanları Açısından Karşılaştırılmasına ve Adil Dünya İnancını Yordamasına İlişkin Elde Edilen Bulguların Tartışılması

Adam öldürme nedeniyle hüküm giymiş kadınlarda; çocukluk çağı örselenme yaşantısına maruz kalma sıklığı arttıkça genel ve kişisel adil dünya inançlarında zayıflama görülmekte, bireyler hayatlarında adaletsizliğin hüküm sürdüğüne inanmaktadır (Tiftik, 2012). Sultana ve ark. (2015) doğal ve insan kaynaklı felaket kurbanlarında, adil dünya inancının ve travma sonrası stres bozukluğunu ise zıt yönde anlamlı olarak yordadığından söz etmektedir. Magwaza tarafından 1999 yılında yapılan bir araştırmada Güney Afrika'nın ayrımcı hükümet temsilcileri tarafından travmatize edilen bireylerle yapılan çalışmada, mağdurların önemli bir çoğunluğu (%91), adil ve eşit bir dünyaya inanmadığı, bununla birlikte "Bunlar neden benim başıma geldi?" gibi varoluşsal sorularla başına gelenler için mantıklı bir açıklama arayışında oldukları bildirilmektedir. Başka bir çalışmada trafik kazası geçirmiş kişilerin, dünyanın adil ve iyilikle dolu bir yer olduğuna inanmamasıyla travma sonrası stres belirtilerinin yüksek olmasının ilişkili olduğu bildirilmektedir (Bayraktar, 2011).

Bu çalışmada kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı değişkenleri açısından travma sonrası stres belirtileri yüksek olan grup ve travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup arasında negatif yönde anlamlı farklar elde edilmiştir. Yani travma sonrası stres belirtileri düşük olan grup yüksek olan gruba göre daha fazla kişisel ve genel adil dünya inancına sahiptir. Buna göre travma sonrası stres

belirtileri arttıkça kişinin dünyanın adil ve iyilikle dolu bir yer olduğuna dair inancı azalmaktadır. Elde edilen bulguların literetürle uyumlu olduğu görülmektedir.

Ayrıca yapılan regresyon analizi sonucunda travma sonrası stres belirtilerinin genel ve kişisel adil dünya inancını yordadığı görülmüştür. Buna göre travma sonrası stres belirtileri genel adil dünya inancı üzerinde toplam varyansın %7'sini, kişisel adil dünya inancı üzerinde toplam varyansın %4'ünü açıklamaktadır. Bu sonuçlara göre bu alanda daha önce yapılan çalışmalarla bu araştırmada elde edilen bulguların birbirlerini desteklediği görülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda ve elde edilen bulgular ışığında, üniversite öğrencilerinde travma sonrası stres belirtilerinin genel ve kişisel adil dünya inancını yordadığı ve aralarında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu çalışma klinik olmayan bir örneklem içerdiği için katılımcıların travma sonrası stres belirtilerinin genel anlamda düşük olacağı öngörülmüştür. Araştırmanın bu kısıtlılığına rağmen travmatik yaşantıların örneklem genelinde çoğunluk tarafından yaşantılanmış olması, travma sonrası stres bozukluğunun toplum ruh sağlığı için oldukça önemli bir yere sahip olduğunu göstermesi açısından önemli bir yere sahiptir.

Adli sistemde bütün vatandaşların haklarının korunduğunu bilmesi, travmatik yaşantı sonrası daha fazla sarsılmasını önleyerek dünyanın adil ve iyi bir yer olduğuna dair inancının zedelenmesini engelleyebilir. Bu açıdan bakıldığında adil dünya inancının koruyucu ruh sağlığı açısından önemi (Taylor ve Brown, 1988) göz önünde bulundurulmalıdır.

Yasal yollara başvuru tercihlerini incelemek için bazı sorular sorulmuştur ancak bu sorular derinlemesine bilgi sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalar nitel analiz yöntemi ya da yarı/tam yapılandırılmış görüşme formları oluşturularak yapılırsa daha betimsel ve detaylı bilgiler edinmek mümkün olacaktır.

ÖZET

Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki

Bu çalışmada travmatik yaşantılar, travma sonrası stres belirtileri, yasal yollara başvuru tercihleri ve adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 349 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu, Yaşam Olaylarını Kontrol Listesi (YOKL), Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği (TSSBÖ), Yasal Yollara Başvuru Tercihleri Anketi ve Kişisel ve Genel Adil Dünya İnancı Ölçekleri uygulanmıştır. Bulgular t-testi ve basit regresyon analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Travmatik yaşantısı olan ve travmatik yaşantısı olmayan bireylerin adil dünya inançları açısından aralarında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte travma sonrası stres belirtileri düşük ve yüksek gruplar arasında adil dünya inançları açısından negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş, travma sonrası stres belirtilerinin adil dünya inancını yordadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Adil Dünya İnancı, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Travmatik Yaşantılar, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri

ABSTRACT

The Relation Between Traumatic Experiences At University Students, Traumatic Stress Symptoms, Taking Legal Actions And Belief In A Just World.

In this study, the relation between traumatic experiences, post traumatic stress symptoms, preferences of taking legal action and belief in a just world was examined. 349 university students took part in this study. Demographic Information Form, Life Events Check-List, Post-Traumatic Stress Symptoms Scale, Preferences Of Taking Legal Actions Questionnaire and General and Personal Belief in a Just World Scale were used as data collection tools. T-test and simple regression analyses were used to analyse the data. Analyses showed that there was no significant differences between the participants who had any traumatic experience and those who had no traumatic experiences in terms of belief in a just world. It was also shown that there was a negative correlation between the participants who had low post traumatic stress symptoms and the participants who had high traumatic stress symptoms in terms of belief in a just world and that post traumatic symptoms negatively predicted belief in a just world.

Keywords: Traumatic events, post-traumatic stress disorder, preferences of taking legal actions, belief in a just world

KAYNAKLAR

- ADLİ SİCİL VE İSTATİSTİK MÜDÜRLÜĞÜ (2013) Adli İstatistikler. Erişim Adresi [http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2013/ist_tab.htm]. Erişim Tarihi: 13/04/2013
- AKER AT, SORGUN E, MESTÇİOĞLU Ö, KARAKAYA I, KALENDER D, ACAR G, BİÇER G, ACİCBE Ö (2008). İstanbul'daki bombalama eylemlerinin erişkin ve ergenlerdeki travmatik stres etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, **23**: 63-71.
- ALVES H, CORREIA I (2010). Personal and general belief in a just world as judgement norms. *International Journal of Psychology*, **45**(3), 221-231.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC.
- AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ 13. Md. Erişim Adresi: [http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf]. Erişim Tarihi: 13.12.2015
- BAYRAKTAR S (2011). Trafik kazası geçirmiş kişilerde travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- BRESLAU N, DAVIS GC, ANDRESKI P, PETERSON E (1991). Traumatic events and posttraumatic stress disorder in an urban population of young adults. *Archives of General Psychiatry*, **48**(3): 216-222.
- BREWIN CR, DALGLEISH T, JOSEPH S (1996). A dual representation theory of posttraumatic stress disorder. *Psychological review*, **103**(4), 670-686.
- CATLIN G, EPSTEIN S (1992). Unforgettable experiences: The relation of life events to basic beliefs about self and world. *Social Cognition*, **10**(2), 189-209.
- ÇETİN O (2007). Hak arama hürriyeti. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DALBERT C (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, **12**(2), 79-98.
- DALBERT C. (1998). Belief in a just world, well-being and coping with an unjust fate. Ed.; L. Montada ve M. Lerner, In *Responses To Victimization And Belief In A Just World*; 87-105, New York: Plenum Press.

- DINVAR, E. P. (2011). Travma sonrası stres, dünyaya ilişkin varsayımlar ve tanrı algısı arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EHLERS A, CLARK DM (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, **38**(4), 319-345.
- EPSTEIN S (1990). Cognitive-experimental self theory. In *Handbook of Personality Theory and Research*. Ed.; LA Pervin :165-192. New York, Guilford Press.
- EŞSİZÖĞLU A, YAŞAN A, BÜLBÜL İ, ÖNAL S, YILDIRIM EA, AKER T (2009). Bir terörist saldırı sonrasında travma sonrası stres bozukluğu gelişimini etkileyen risk faktörleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, **20**: 118-26.
- FAIRBANK JA, SCHLENGER WE, CADDELL JM, WOODS MG (1993). Posttraumatic stress disorder. *Comprehensive Handbook of Psychopathology* içinde. Ed.: Sutker P. B., Adams H.E., New York: Plenum Pres. 145-165.
- FASEL R, SPINI D (2010). Effects of victimization on the belief in a just world in four ex-Yugoslavian countries. *Social Justice Research*, **23**(1), 17-36.
- GERSONS BPR, OLFF M (2009). Diagnostic Dilemmas in Assessing Post Traumatic Stress Disorder, *Post Traumatic Stress Disorder: Diagnosis, Management and Treatment* içinde, Eds.; Nutt, D., Stein, M., Zohar, J. Taylor & Francis US. 29-40.
- GÖREGENLİ M (2004). *Şiddet Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler Tutumlar ve Deneyimler*. İzmir Barosu Yayınları
- JANOFF-BULMAN R (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social cognition*, **7**(2), 113-136.
- JANOFF-BULMAN R, FRANTZ CM (1997). The impact of trauma on meaning: From meaningless world to meaningful life. In *The Transformation of Meaning in Psychological Therapies: Integrating Theory and Practice* Ed.; M. Power, C. Brewin. Sussex, England: Wiley & Sons. 1015-1023.
- JANOFF-BULMAN R, WORTMAN CB (1977). Attributions of blame and coping in the “real world”: Severe accident victims react to their lot. *Journal of Personal Social Psychology*, **35**: 351 – 363.
- JOSEPH S, WILLIAMS R, YULE W (1997). Understanding post-traumatic stress. A psychosocial perspective on PTSD and treatment. New York: John Wiley & Sons.
- KEANE TM, KALOUPEK DG (2008). Diagnosis, Assessment, and Monitoring Outcomes in PTSD. In *Treating trauma survivors with PTSD*, Ed.; R., Yehuda, American Psychiatric Publication. 21-42.

- KESSLER RC, SONNEGA A, BROMET E, HUGHES M, NELSON CB (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, **52**(12), 1048-1060.
- KILPATRICK DG, EDMUNDS CN, SEYMOUR AK (1992). Rape in America: A report to the nation. Charleston, SC: National Victim Center & the Crime Victims Research and Treatment Center, Medical University of South Carolina.
- KOYUNCU C (2014). İşkence travmasının nesnel ve öznel şiddetinin ve travmaya hazırlıklı olma derecesinin travma sonrası stres bozukluğu ve depresyon ile yordayıcı ilişkisi. Yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- LERNER MJ (1980). The belief in a just world: a fundamental delusion. New York: Plenum Press.
- LERNER MJ, MILLER DT (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological bulletin*, **85**(5), 1030.
- LIPKUS IM, DALBERT C, SIEGLER IC (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, **22**(7), 666-677.
- MAGWAZA AS (1999). Assumptive world of traumatized South African adults. *The Journal of Social Psychology*, **139**(5), 622-630.
- MCMILLEN C, NORTH CS, MOSLEY M, SMITH EM (2002). Untangling the psychiatric comorbidity of posttraumatic stress disorder in a sample of flood survivors. *Comprehensive Psychiatry*, **43**, 478-485.
- PAKDEMİR M (2011). Çatışma yaşanan bölgelerdeki üniversite gençlerinin umutsuzluk düzeylerinin yordanmasında travmatik yaşantılar, sosyal destek ve dünyaya ilişkin varsayımların rolü ve çatışma yaşanmayan bölgelerdeki üniversite gençleri ile karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- PİRİNÇOĞLU T (2014). Ev içi şiddet mağdurlarında travma sonrası stres belirtilerinin yordayıcılarına yönelik çok faktörlü bir analiz. Yüksek lisans tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- POWELL BJ, PENICK EC (1983). Psychological distress following a natural disaster: a one-year follow-up of 98 flood victims. *Journal of Community Psychology*, **11**, 269-276.
- RIAZ MN, SULTANA R, RIAZ MA, SHAH SZ, BATOOL N, MURAD MG (2015). Outcomes of Belief in Just World Among Victims of Natural and Man-Made Disaster: Moderating Role of Resilience. *Pakistan Journal of Psychological Research*, **30**(1).

RUBIN Z, PEPLAU LA (1975). Who believes in a just world? *Journal of Social Issues*, **31**(3), 65-89.

TİFTİK N (2011).Adam öldürme eylemi nedeniyle hüküm giymiş olan kadınlarda, çocukluk örselenme yaşantılarına maruz kalma düzeyi, adil dünya inancı ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜFEKÇİ, S. (2011). Trafik kazası geçirmiş kişilerin dünyaya ilişkin varsayımları, travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası gelişim düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜRK MEDENİ KANUNU, 2001, Md. 24

TÜRK MEDENİ KANUNU, 2001, Md. 25

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982, Md.12

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982, Md. 17

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982, Md.36

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982, Md.40

YILMAZ B (2008). Dünyaya ilişkin varsayımlar ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması: Ön çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, **11**(21), 41-51.

EKLER

EK-1: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Travmatik yaşantılar bireyi özellikle duygusal açıdan zorlayan, kişiye ağır gelen ve kişiler üzerinde uzun süreli olumsuz etkileri olabilen türden olaylardır. Bu çalışmada travmatik yaşam olaylarına bağlı olarak bireylerin tepkilerini değerlendirmeye yönelik birtakım sorular sorulmaktadır.

Çalışmaya ***katılım, gönüllülük esasına dayanmaktadır.*** Bu nedenle ***isminiz sorulmamakta*** ve verdiğiniz bilgiler, kişisel olarak değerlendirilmemektedir. Ayrıca verdiğiniz bütün bilgiler gizli kalacaktır. Eğer araştırmaya katılmak istemiyorsanız; şu anda formu bırakabileceğiniz gibi istediğiniz aşamada da vazgeçebilirsiniz.

Sizin görüş ve değerlendirmeleriniz araştırmanın verimliliği açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle soruları titizlikle gerçek duygu ve düşüncelerinizle ve eksiksiz bir biçimde cevaplamanız gerekmektedir.

Araştırmayla ilgili soru ve görüşleriniz varsa, aşağıdaki iletişim adresini kullanabilirsiniz.

Katılımınız ve ilginiz için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Gürol Cantürk

Ankara Üniversitesi

Adli Tıp Anabilim Dalı

Arş. Gör. Gökçe Baykuzu

Ankara Üniversitesi

Adli Psikoloji Anabilim Dalı

baykuzu@ankara.edu.tr

EK-2: Demografik Bilgi Formu

Yaş :

Cinsiyet : Kadın () Erkek ()

Eğitim :

Kardeş Sayısı : (SİZ HARİÇ)

Anne-Baba;

☐ Ayrı

☐ Birlikte

☐ Anne hayatta değil

☐ Baba hayatta değil

☐ İkisi de hayatta değil

Sosyoekonomik Durumunuz:

☐ Alt ☐ Alt-Orta ☐ Orta ☐ Orta-Üst ☐ Üst

EK-3: Yaşam Olayları Kontrol Listesi

Aşağıda hepimizin başına gelebilecek olan zor veya stresli olayların bir listesi verilmiştir. Lütfen her olay için size uygun olan seçeneği belirtiniz.

	Benim başıma geldi.	Tanık oldum.	Bir yakınımın başına geldi.	Emin değilim.	Benim için geçerli değil.
1. Doğal afet (deprem, sel, kasırga gibi)					
2. Yangın veya patlama					
3. Ulaşım ile ilgili kaza (otomobil, gemi, uçak, tren gibi)					
4. Evde, işte veya başka yerde ciddi kaza.					
5. Zehirli maddelere maruz kalma (tehlikeli kimyasal maddeler, radyasyon)					
6. Fiziksel saldırı (saldırıya uğrama, dövülme, tekmelenme, yumruklanma, tokatlanma gibi)					
7. Silahlı Saldırı (ateşli silahla vurulma-yaralanma, bıçaklı saldırı-yaralanma, başka bir silahla saldırı, bombalama gibi)					
8. Cinsel Saldırı (tecavüz, tecavüz girişimi, taciz, zor kullanarak veya tehdit ile yapılan her türlü cinsel edim)					
9. Çatışma veya savaş bölgesinde bulunma.					
10. Tutsaklık (kaçırılma, esir düşme, savaş esiri olma)					
11. Hayati tehlikesi olan hastalık veya yaralanma.					
12. İnsan kaynaklı şiddetli acı (İşkence, vb...)					
13. Ani, şiddet içeren ölüm olayı (cinayet, intihar)					
14. Yakın bir kişinin ani, beklenmedik ölümü.					
15. Başka bir kişiye sizin neden olduğunuz, ciddi yaralama veya ölüm					

EK-4: Yasal Yollara Başvuru Tercihleri

Aşağıdaki soruları yanıtlarken, yukarıda işaretlemiş olduğunuz olaylardan sizi en çok etkileyen olayı düşünerek cevap veriniz. Soruları yanıtlamaya başlamadan önce lütfen bu olayın ne olduğunu **numarasıyla** belirtiniz;..... **Eğer yukarıdaki yaşam olaylarından herhangi biri için “benim başıma geldi” seçeneğini işaretlemeyerseniz, son sayfaya geçiniz.**

1.Başınıza bu olay geldiğinde kaç yaşındaydınız? :.....

2.Bu olay sonrasında polise veya jandarmaya başvurduğunuz mu?

☐ Evet

☐ Hayır

3.Bu olay sonrasında savcılığa ya da başka bir adli makama başvurduğunuz mu?

☐ Evet

☐ Hayır

2. ve 3. Soruların ikisi için de cevabınız **HAYIR** ise, nedenleriniz neydi? Birden fazla işaretleyebilirsiniz. (Bu kısmı cevapladıktan sonra diğer sayfaya geçebilirsiniz.)

☐ Olayı unutmak istedim.

☐ Hakkımı kazanamayacağımı düşündüm.

☐ Kendimi güvende hissetmeyeceğimi düşündüm.

☐ Adli makamların/kolluk kuvvetlerinin durumuma ilgi göstermeyeceğini düşündüm.

☐ Diğer

2. ve 3. Soruların herhangi biri için de cevabınız **EVET** ise;

- Bu olay nedeniyle ifade vermeniz gerekti mi? ☐ Evet ☐ Hayır
- Bu olay nedeniyle hâkim karşısına çıkmanız gerekti mi? ☐ Evet ☐ Hayır
- İçinde bulunduğunuz adli süreç hangi aşamadadır?
☐ Soruşturma ☐ Kovuşturma ☐ Sonuçlandı ☐ Mahkeme devam ediyor.
- Hakkınızı kazandığınızı düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır
- Haklarınızın ihlal edildiğini düşünüyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır

EK-5: Travma Sonrası Stres Belirtileri Ölçeği

Aşağıda zor bir olaya bağlı olarak yoğun bir stres yaşamış kişilerin zaman zaman yaşadığı bazı durumlar sıralanmıştır. Size yukarıda sorulan yaşam olaylarından sizi en çok etkileyen olayı düşünerek listedeki her bir maddeyi dikkatle okuyun ve o maddede sözü edilen durumun sizin için ne kadar geçerli olduğunu, o maddenin hemen yanındaki ölçek üzerinde işaretleyin. **Soruları yanıtlamaya başlamadan önce lütfen bu olayın ne olduğunu(önceki sayfada olduğu gibi) numarasıyla belirtiniz:**

	Hiç	Biraz	Orta Düzeyde	Çok Fazla
1- Olayla ilgili bazı rahatsızlık verici görüntüler, düşünceler ve anılar tekrar tekrar aklıma geliyor.				
2- Tekrar tekrar olayla ilgili rahatsız edici rüyalar görüyorum.				
3-Olayla ilgili konuları konuşmaktan kaçınıyorum.				
4- Arada sırada olay sanki yeniden oluyor sanıyorum ve bununla ilişkili bazı davranışlarda bulunuyorum.				
5- Herhangi bir şey ya da konu yaşadığım o olayı hatırlattığında rahatsız oluyorum.				
6- Herhangi bir şey bana o olayı hatırlattığında bedenimde değişimler oluyor (kalp çarpıntısı, nefes almada güçlük, terleme, vb.).				
7- Olayı düşünmekten kaçınıyorum.				
8-Yaşadığım olayı hatırlatır düşüncesiyle bazı etkinliklerden ya da durumlardan kaçınıyorum.				
9- Olayla ilgili bazı önemli ayrıntıları hatırlayamıyorum.				
10- Eskiden yapmaktan hoşlandığım şeylere artık ilgi duymuyorum.				

	Hiç	Biraz	Orta Düzeyde	Çok Fazla
11- Kendimi diğer insanlardan uzak ve kopuk hissediyorum.				
12- Bana yakın insanlara karşı sevgi hissetmiyorum, sanki duygusal olarak “robot”laşmış gibiyim.				
13-Sanki artık bir geleceğim yokmuş gibi hissediyorum.				
14- Uykuya dalmada ve uykuyu sürdürmede güçlük çekiyorum.				
15- Kendimi eskiye kıyasla gergin hissediyorum.				
16- Eskisine kıyasla öfkeli hissediyorum ve öfke patlamaları yaşıyorum.				
17- Dikkatimi yaptığım işe vermekte güçlük çekiyorum.				
18- Hep bir tehlike beklentisi içindeyim ve sürekli tetikteyim.				
19- En ufak bir ses ya da harekette kolayca yerimden sıçıyorum.				
20- Bir otobüs ya da arabayla giderken birdenbire yol boyu olan hiç bir şeyi hatırlamadığımı fark ettiğim zamanlar oluyor.				
21- Biriyle konuşurken birdenbire karşımdakinin söylediklerinin hiçbirini duymadığımı fark ettiğim zamanlar oluyor.				
22- Kendimi birdenbire nasıl geldiğimi bilmediğim bir yerde bulduğum oluyor.				
23- Bazen kendimi dışarıdan seyreliyormuş gibi hissettiğim ya da kendime bir başkasıymışçasına dışarıdan bakıyor gibi olduğum zamanlar oluyor.				
24- Yaşamımdaki çok önemli bazı olayları hiç hatırlamadığım zamanlar oluyor.				

	Hiç	Biraz	Orta Düzeyde	Çok Fazla
25- Çevremdeki insanların, nesnelerin ve diğer şeylerin gerçek olmadığı duygusuna kapıldığım oluyor.				
26- Arada sırada bedenim sanki bana ait değilmiş gibi hissediyorum.				
27-Geçmişteki bazı olayları sanki şimdi oluyormuşçasına canlı bir şekilde hatırladığım zamanlar oluyor.				
28- Hatırladığım bazı şeylerin gerçek mi yoksa hayal mi olduğundan arada sırada emin olamıyorum.				
29- Hayal kurduğumda kendimi kaptırıp, sanki gerçekmiş gibi yaşıyorum.				
30- Arada sırada kendimi gözlerimi boşluğa dikmiş hiçbir şey düşünmez ve zamanın nasıl geçtiğini fark etmez bir halde buluyorum.				
31- Arada sırada kafamda bana neler yapmam gerektiğini söyleyen ya da yaptıklarına ilişkin eleştirilerde bulunan sesler duyuyorum.				
32- Arada sırada dünyaya bir sis perdesi arkasından bakıyormuş gibi hissettiğim, insanlar ve nesneleri uzaktaymışçasına, çok belirsiz şekilde gördüğüm zamanlar oluyor.				
33- Olayla ilgili bazı anıları belleğimden silmek için çaba gösteriyorum.				
34- Arada sırada dalga dalga gelen yoğun ve olumsuz duygular hissediyorum.				
35- Bazı kişi, yer, nesne ya da olaylar bana yaşadığım o zor olayı hatırlatıyor.				
36-Zaman zaman, hiç istemediğim halde kendimi olayı düşünmekten alıkoyamıyorum.				

EK-6: Adil Dünya İnancı Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra size en uygun seçeneği işaretleyiniz. Her ifadeyi sadece bir defa işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.

	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Biraz katılıyorum Biraz	Katılmıyorum	Tamamen karşıyım
1- Eninde sonunda başıma gelen her şeyi hak ettiğime inanıyorum.					
2-Bana karşı genellikle adil davranılmıştır.					
3-Çoğunlukla ne hak ettiysem onu bulmuşumdur.					
4-Genel olarak baktığımda, yaşadığım olaylar adildir.					
5-Hayatımdaki adaletsizlikler istisnai durumlardır.					
6- Hayatta başıma gelen olayların çok büyük bir kısmının adil olduğuna inanıyorum.					
7- Benimle ilgili verilen önemli kararların çoğunlukla adil olduğunu düşünüyorum.					
8- Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.					
9- İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.					
10- Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.					
11- Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum.					
12- Hayatın her alandaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna olduğuna inanıyorum.					
13- İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.					

Çalışma bitmiştir, katılımınız için teşekkür ederiz.

EK- 7: Etik Kurul Kararı

GİZLİ

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 85434274-050.04.04 / 292
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

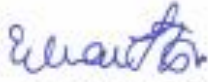
Ankara
05 Ocak 2015

Sayın Gökçe BAYKUZU
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Araştırma Görevlisi

İlgi: 05/12/2014 tarihli başvurunuz.

“Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki” başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 25/12/2014 tarihli toplantısında alınan 182/1389 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

Prof.Dr.Erkan İBİŞ
Rektör

EKLER:
1- Karar Örneği (1 sayfa)

GİZLİ

Adres: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan / ANKARA Tel: 0 (312) 212 60 40-50 Faks: 0 (312) 212 60 49

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 25/12/2014
Toplantı Sayısı : 182
Karar Sayısı : 1389

1389- Üniversitemiz Adli Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Göçke Baykuzu**'nun "Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri, Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki" başlıklı tezi ile ilgili 05/12/2014 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, Üniversitemiz Adli Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencilerinden **Göçke Baykuzu**'nun "Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Travma Sonrası Stres Belirtileri,-Yasal Yollara Başvuru Tercihleri ve Adil Dünya İnancı Arasındaki İlişki" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIĞI
30/12/2014

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

I- Bireysel Bilgiler

Adı : Gökçe
Soyadı : Baykuzu
Doğum yeri ve tarihi : Ankara- 23.10.1991
Uyruğu : T.C.
Medeni durumu : Bekar
Askerlik durumu :
İletişim adresi ve telefonu : Disiplinlerarası Adli Bilimler Enstitüsü. Ankara
Üniversitesi Tıp Fakültesi Cebeci
Kampüsü.Dikimevi/ANKARA.
0312 319 27 34

II- Eğitimi (tarih sırasına göre yeniden-eskiye doğru)

- Ankara Üniversitesi Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim dalı Tezli Adli Psikoloji Yüksek Lisans Programı
- Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü
- Antalya Metin- Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi
- Antalya Hüseyin Avni Çöllü İlköğretim Okulu
- Ankara 13 Ekim İlköğretim Okulu

Yabancı dili: İngilizce

III- Ünvanları (tarih sırasına göre eskiden-yeniye doğru)

Psikolog

IV- Mesleki Deneyimi

Ankara Üniversitesi Disiplinlerarası Adli Bilimler Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (devam ediyor)

V- Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar:-

VI- Bilimsel İlgi Alanları

Yayınları: (ulusal ya da uluslararası makale, bildiri, poster, kitap ya da kitap bölümü vb.): -

VII- Bilimsel Etkinlikleri

Aldığı burslar:-

Ödüller:-

Projeleri:-

Verdiği konferans ya da seminerler:-

Katıldığı paneller (panelist olarak):-

VIII- Diğer Bilgiler

Eğitim programı haricinde aldığı kurslar ve

Katıldığı eğitim seminerleri:

- Travma Psikolojisi Eğitimi: “ 1.Düzy- Travma Sonrası Stres Tepkilerine Kuramsal Yaklaşım” (Sedat Işıklı, Çağay Dürü) 5-23 Mart 2014 Carpe Diem Gelişim Eğitim ve Danışmanlık.
- Travma Psikolojisi Eğitimi: “ 2.Düzy- Travma Sonrası Müdahaleler” (Sedat Işıklı, Çağay Dürü) 26 Ekim-2-5-9-16 Kasım 2014 Carpe Diem Gelişim Eğitim ve Danışmanlık.
- ADLİ PSİKOLOJİDE PSİKOLOJİK TESTLERİN YERİ KURSU (13-22 Şubat 2015, Adli Bilimciler Derneği)
- Araştırma Görevlileri İçin Araştırma Yöntemleri Eğitimi (3-19 Haziran 2015, Ankara Üniversitesi)

Organizasyonunda katkıda bulunduğu bilimsel toplantılar:-

Diğer üyelikleri:-